

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

VENKOVSKÉ DĚTI A DĚTSTVÍ ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ
VÁLKY

POHLEDEM VYBRANÝCH VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ Z
ČELADNÉ

Diplomová práce

Bc. Daniela Kopecká

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Burešová, CSc.

Olomouc 2024

Prohlášení

S čistým svědomím prohlašuji, že diplomovou práci jsem vypracovala sama na základě studia pramenů a literatury, které jsem uvedla v závěrečném seznamu.

V Olomouci dne

Daniela Kopecká

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní prof. PhDr. Janě Burešové, CSc. za její odborné vedení. Velké poděkování patří všem pamětníkům, kteří vstřícně přijali mou prosbu a podělili se o své osobní vzpomínky na svá dětská léta. Za velkou podporu a pomoc při hledání respondentů pro rozhovory děkuji mé nejmilejší kamarádce Denise Stýskalové.

Obsah

Úvod.....	5
Stav zkoumané problematiky	6
Základní charakteristika pramenů	9
Děti a válka.....	10
Venkovské prostředí Čeladné	12
Válečné pozadí v Čeladné	14
Čeladenské děti a jejich život za války dle ústních výpovědí	19
Vlasta Traganová, rozená Pavlisková.....	19
J. K.	24
Jaroslav Blažek.....	28
Ladislav Mikeska	35
Aloisie Bražinová, rozená Polachová.....	39
Jaroslava Lišková, rozená Bělská.....	44
Jaroslav Šigut	46
Exkurz: Polské děvče s německým původem	49
Exkurz: Převyprávěné vzpomínky pamětníků.....	53
Válečné dospívání	54
František Šrubař z Frýdlantu nad Ostravicí pohledem jeho dcery	57
Exkurz: Knihovna dvou sester	60
Závěr.....	63
Prameny a literatura.....	65
Orální prameny.....	65
Prameny archivní.....	65
Dobové noviny	66
Krásná literatura	66
Dobová náboženská literatura	66
Dobová učebnice	66
Sekundární literatura	66
Odborné monografie.....	66
Odborné články	69
Internetové zdroje.....	69
Obrazová příloha	70
Summary	73

Úvod

Cílem práce je představit, jaké životy prožívaly venkovské děti v období druhé světové války v jedné z beskydských horských obcí Čeladné, nacházející se v moravskoslezském kraji. Záměrem je přispět některými poznatky k dějinám každodennosti, proto představí vedle válečných zkušeností mnohé obyčejné aspekty venkovského života, od bydlení, stravování, školství, zdraví až po volný čas dětí. Mikrohistorická studie se zaměřuje na děti, které v době války navštěvovaly obecné školy nebo teprve v jejím průběhu začaly do školy chodit. Jejich věková hranice se tedy pohybuje zhruba od tří do patnácti let.

Důležitou součástí práce je objasnit také prostředí a pozadí historických událostí, které se v místě bydliště dětí odehrávaly. Proto se první kapitoly práce zabývají charakteristikou samotné obce, jaké sociální a kulturní možnosti nabízela a osvětluje také hospodářskou a zejména válečnou situaci.

Následují pak jednotlivé medailonky dětství pamětníků, se kterými byly uskutečněny rozhovory. Každý z medailonků obsahuje nejprve základní údaje, kdy a kde se pamětník narodil a žil. Podstatné byly i údaje o rodinných příslušnících, zejména o rodičích a sourozencích. Úkolem rozhovorů bylo zjistit, jak probíhal obyčejný den, který by obecně charakterizoval dětský vesnický život, jaké domácí práce na hospodářství musely děti zastat, včetně toho, jak tehdy trávily volný čas. Podstatou bylo přijít na typ výchovy rodičů, kdo v rodině měl větší vliv na dítě a jaké panovaly vztahy mezi nimi. Otázka padla samozřejmě na náboženství, nebo také jakými nemocemi jako děti trpěly, či jaký byl jejich jídelníček. Promítl se do skladby potravin zavedený systém válečného hospodářství? Podstatnou část rozhovorů připadla na téma školství, jaký vliv měli na děti osobnosti učitelů a jejich výuka, která byla v době Protektorátu Čechy a Morava značně ovlivňována nacistickou propagandou. Záleželo především na samotných učitelích, do jaké míry přijali nacistické ideály a jak je žákům (ne)vykládali. Všimli si děti postojů učitelů? Další otázky směřovaly k tématu, které se dotýkaly války a v některých případech u starších pamětníků i zásadních historických událostí, které válce předcházely, jako mobilizace, mnichovská konference a v neposlední řadě zmiňme 15. březen, kdy proběhla okupace německými vojsky. Při rozhovorech se dotkneme otázek, jakým způsobem se rodiny válka dotkla a zejména, jak prožívaly poslední dva roky konfliktu. Obec se totiž stala partyzánským zázemím. Byly některé z dětí vystaveny přímému ohrožení na životě? Poslední řádky medailonů promítnou osobní zážitky na dny, kdy obec byla osvobozena ruskou armádou.

Součástí práce jsou tři exkurzy. První z nich představí příběh pamětnice, která příslušela po svých rodičích německé národnosti. Celou válku prožila na polském venkově. Její život se razantně změnil v samém závěru války, když přišlo nařízení o přesunu německých dětí do Německa. Její „putování“ skončilo díky mnohým náhodám v Čeladné. Neobvyklý příběh ilustruje jeden z válečných důsledků, kdy mnoho dětí ztratilo svůj domov a rodinu.

Druhý exkurz se věnuje převyprávěným vzpomínkám rodinných potomků. Oba narátoři, se kterými byl učiněn rozhovor, tak jako s ostatními pamětníky pro tuto práci, vypověděli taktéž své vlastní dojmy o tom, jak jejich rodič své dětství prožíval. Z tohoto hlediska se nám nabízí perspektivní pohled do tzv. rodinné paměti.¹ Mimo této věci, první z pamětníků vypověděl o rodičích, kteří byli generačně o pár let starší, než v jaké věkové hranici se většina narátorů pohybovala. Ve druhém případě pamětnice vypovídala o dětství svého otce, který přímo v obci Čeladné nežil, válku strávil v nedaleké obci ve Frýdlantě nad Ostravicí, ale s Čeladnou byl prostřednictvím rodiny spjat a obci za války navštěvoval. Vyjma toho, vyprávění také podbízí ke komparativnímu výzkumu, jak válka děti zatížila ve dvou odlišných obcích.

Třetí zároveň poslední exkurz se zabývá četbou literatury dětí za války na základě analýzy dochované knihovny dvou sester, které se na Čeladné narodily a vyrůstaly. Ačkoliv jde o malý počet titulů, seznam knih vypovídá mnohé o tom, co v tomto případě dívky četly, jaké autory, zda se v knihovně nacházela zakázaná literatura během nacistické okupace či naopak nacisticky ovlivněná nebo jestli odráží náboženskou orientaci dívek.

Stav zkoumané problematiky

Válečná každodennost budí u historiků stále málo zvědavosti než válečné dějiště na frontách či diplomatická jednání. Pozornost věnovanému českému válečnému dětství stále není dostačující. Obrovskou práci odvedla historička Milena Lenderová,² která společně s dalšími kolegy sepsala monografii *Vše pro dítě: válečné dětství 1914-1918*,³ kniha se věnuje prvnímu světovému konfliktu a neopomněla zachytit válečnou každodennost, školství, rodinné zázemí

¹ Rodinná paměť je mezi historiky v českých zemích stále jednou z opomíjených témat v rámci historické vědy, možná i proto, že zkoumat paměť vyžaduje hned několik způsobů vědeckých oborů, jako je sociologie, psychologie atd. Její funkcí je sdílení rodinných událostí a příběhů z generace na generaci. Úzce s ní souvisejí také rodinné rituály či historické reálie. Ze všeho jmenovaného se vytváří jedinečná rodinná identita, která má vliv na její funkčnost a vztahy. ŠVAŘÍČKOVÁ SLABÁKOVÁ, Radmila – SOBOTKOVÁ, Irena: *Rodina a její paměť v nás ve světle třígeneračních vyprávění*. Praha 2018, s. 11.

² Mezi její další příspěvky k tématu dětství v 19. století patří: LENDEROVÁ, Milena – RÝDL, Karel. *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*. Praha 2006.

³ LENDEROVÁ, Milena – HALÍŘOVÁ, Martina – JIRÁNEK, Tomáš: *Vše pro dítě: válečné dětství 1914-1918*. Praha, 2015.

děti, zdraví, spolu s tím související traumata a také děti bez domova, internované, děti rodin uprchlíků.

V rámci dětství ve druhé světové válce jsou to práce zabírající se především dětství v kontextu života v Protektorátu⁴ nebo také školství během německé okupace.⁵ Lépe zpracována je na tom problematika například osudy židovských⁶ nebo lidických dětí.⁷ Problematiku vysídlených dětí z nacionalistických nebo rasových důvodů zkoumala např. americká historička Tara Zahra. Ve své knize *The Lost Children: Reconstructing Europe's Families after World War II*.⁸ na základě výzkumu amerických, německých, francouzských, polských a českých archivů sledovala úsilí různých mezinárodních, humanitárních organizací, jež se snažily znovu vybudovat nové domovy pro ty děti, které vlivem války o své původní přišly. Historička ukazuje na situaci dětí za války nově objevující koncepce lidských práv a demokratizace v období po druhé světové válce. V knize se zaměřuje na otázky uprchlické politiky a jak fungovala mezinárodní adopce. Citlivě také předkládá několik příběhů uprchlických dětí, jež reflektují jejich subjektivitu, která se v některých případech rozcházela s plány humanitárních úřadů.⁹ Poněkud obtížné se zdá věnovat se venkovskému dětství, k němuž není dostatek pramenného zdroje. Proto se v knihách, které pojednávají souhrnně o celých dějinách dětství,¹⁰ o životě dětí na venkově pochopitelně mluví málo. Občas starší publikace se zmiňují o jejich životě dost jednotvárně a stereotypně, jako je živoření vesnických dětí, bezcitné zacházení s nimi, těžká lopota od raného věku,¹¹ byť v některých případech tomu skutečně takto bylo i v období druhé světové války, je tento pohled z části zatížen tzv. černou legendou, kterou jsme

⁴ BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha 2019.

⁵ BOSÁK, František: *Česká škola v době nacistického útlatku: příspěvek k dějinám českého školství od Mnichova do osvobození*. Praha 1969; MORKEŠ, František: *Československé školy v letech 2. světové války*. Praha 2005; MORKEŠ, František: *Obce a školy v minulosti*. Učitelství, 107, 2004, č. 30, s. 15–16.; NOVÁKOVÁ, Zdenka a kol.: *Státní správa a samospráva v českých zemích po roce 1918 se zřetelem na oblast školství*. Olomouc 2014; NĚMEC, Petr: *Úloha školství při germanizaci českého národa v období okupace*. In: *Sborník k dějinám 19. a 20. století*. Praha 1991.

⁶ KLÍMA, Ivan: *Moje šílené století*. Praha 2009; KASPEROVÁ, Dana: *Výchova a vzdělávání židovských dětí v protektorátu a v ghettu Terezín*. Praha 2011.

⁷ MACKOVÁ, Jolana – ULRYCH, Ivan: *Osudy lidických dětí. Vzpomínky, svědectví, dokumenty*. Nymburk 2003.

⁸ ZAHRA, Tara: *The Lost Children: Reconstructing Europe's Families after World War II*. Cambridge, Massachusetts 2011.

⁹ BOUCHER, Ellen: *Review of The Lost Children: Reconstructing Europe's Families after World War II by Tara Zahra*. *German studies review*, 35, 2012, č. 3, s. 702–704.

¹⁰ DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana – HOLÝ, Martin – STERNECK, Tomáš – ZELENKA, Jan a kol.: *Děti a dětství, od středověku na práh osvícenství*. Praha 2019; FRANC, Martin – HALÍŘOVÁ, Martina – KNAPÍK, Jiří – LENDEROVÁ, Milena – MAUR, Eduard a kol.: *Velké dějiny země Koruny české: tematická řada – dětství*. Praha 2021.

¹¹ KLABOUCH, Jiří: *Manželství a rodina v minulosti*. Praha 1962, s. 89, 90, 200, 260.

označili Ariesovo pojetí „malého dospělého“.¹² V nových pracích postupně však mizí, nebo přesněji řečeno, dětství pojetím nebývá generalizováno.

Neblahý zásah války do dětských životů mnozí z nás intuitivně tušíme a budí v nás velké emoce. Možná proto téma dětství a válka bývají obecně oblíbenými motivy mnoha různých forem lidského vyjádření v umění, jako je literatura, divadlo, film, hudba a jiné. Byť nemůžeme jako čtenáři nebo diváci příběhy považovat za skutečné, ukazuje to na fakt, že jako lidé se snažíme po léta upozorňovat na to, co válka lidským bytostem způsobuje a jak ovlivňuje jejich životy. Společnosti skrze epickými poloskutečnými příběhy umělců tvůrci, vedle zážitku třeba z poetičnosti psaného textu nebo vizuálního umu ve filmu, vybízejí k zamyšlení se nad klíčovými životními hodnotami a často vykreslují zranitelnost dětské duše. Uvedme alespoň pár příkladů z řad české nebo československé literatury a filmu, které se věnují motivům jako jsou dětství, válka nebo venkov.

Dětské vidění světa citlivé dívky líčí kniha Věry Sládkové *Poslední vlak z Frývaldova*, která měla i své pokračování nazvané *Pluky zla* a *Dítě svoboděnky*. Všechny tři knížky vyšly později počátkem 80. let pod souhrnným názvem *Malý muž a velká žena*. Mnozí z nás příběh malé Věry zná díky úspěšnému televiznímu seriálu *Vlak dětství a naděje*, který režíroval Karel Kachyňa. Příběh vychází z autorčiných vlastních vzpomínek.¹³

Dovolme podruhé zmínit jméno režiséra Karla Kachyni, jelikož pod jeho režijní taktovkou vznikly další československé filmové skvosty, jsou to *Zlatí úhoři* a *Smrt krásných srnců* podle povídkových předloh Oty Pavla.¹⁴ Nebo také podle scénáře Jana Procházky natočený dramatický film *At' žije republika*. Ten sleduje příběh dvanáctiletého hrdiny, který se stává svědkem závěru války v jedné z moravských vesniček.¹⁵

Dalším románovým počinem je příběh Ladislava Fukse *Pasáček z doliny*, který pojednává o malém prostém chlapci z horského kraje východního Slovenska, do něhož přicházejí banderovci, které pasáček miní za pohádkové postavy, o nichž mu vypráví jeho dědeček. Pod totožným názvem baladický příběh zfilmoval František Vlácil a vyprávění zasadil do beskydského prostředí. Ačkoli příběh se neodehrává za války, stopy po ní jsou v příběhu patrné.

¹² Přelomové dílo francouzského historika Philippa Ariese *L'Enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime* bylo vydáno v roce 1960. Při studiu dětství využíval dalších vědních oborů jako sociologie, kulturní antropologie, demografie, psychologie atd. Tato metoda výzkumu byla charakteristická pro školu Annales.

¹³ SLÁDKOVÁ, Věra: *Malý muž a velká žena aneb vlak dětství a naděje*. Praha 1990.

¹⁴ PAVEL, Ota: *Zlatí úhoři*. Praha 1980.

¹⁵ Více: SLINTÁK, Petr: *Oline, ty nejsi po fotrovi! aneb Konec velké války ve filmu At' žije republika*. In: KOPAL, Petr (ed.): *Film a dějiny 2. Adolf Hitler a ti druzí – filmové obrazy zla*. Praha 2009, s. 186–200.

Uvedme také film *Obecná škola* podle scénáře Zdeňka Svěráka, zrežirován jeho synem Janem Svěrákem. S autenticky natočenou atmosférou a dějem líčící o nepořádné chlapecké třídě v jedné škole na předměstí Prahy se ztotožnili dokonce někteří z pamětníků při rozhovorech. V posledních letech byl natočen na motivy autobiografické knihy Zdeňka Svěráka prequel k filmu pod názvem *Po strništi bos*,¹⁶ jehož děj je zasazen do válečné doby, kdy se rodina odstěhovala na venkov. V knize i ve filmu je spousta dějových zvrátů a zápletek, o kterých pamětníci často mluvili.

Z řad odborných prací, která zkoumá stejnou tematiku v literatuře je kolektivní monografie *Válečné dětství a mládí v literatuře a publicistice*,¹⁷ která reflektuje válečné dětství včetně dětského holokaustu v knihách, časopisech, ale i čítankách a dobírá se k hlubším analýzám a interpretacím.

Základní charakteristika pramenů

Pramennou páteří pro tuto práci se staly vzpomínky pamětníků. S osobami byly uskutečněny rozhovory. Jejich ústní svědectví bylo zaznamenáno na zvukový nosič, z kterého bylo mluvené slovo přepsáno a následně zredigováno. Tato orálněhistorická metoda přináší nové pohledy na historické události, z nichž mnoho informací písemné dokumenty nezaznamenávají. Citujme slova profesora historie literatury Eduarda Goldstückera, který výstižně vyjádřil, o co orální historii jde: „*Úlohou dějepisce a cílem jeho líčení není pouhý faktografický popis událostí, nýbrž proniknutí k jejich skrytému hlubšímu významu (mají-li jej), odhalení smyslu životů...*“¹⁸ I když spolehlivost a využitelnost pramene získaného touto metodou někteří z historiků stále zpochybňují, pro daný historický výzkum, kde chybí prameny nebo neobjasňují problém v plné šíři, může orální historie výrazně mezery doplnit a obohatit. Každopádně správný historik musí přistupovat obezřetně a s kritickým duchem ke všem historickým pramenům.¹⁹

Práce kromě toho využívala dalších dostupných písemných pramenů, jako jsou obecní a školní kroniky, dobová beletrie a osobní korespondence.

¹⁶ SVĚRÁK, Zdeněk: *Po strništi bos*. Praha 2013.

¹⁷ ČENKOVÁ, Jana a kol.: *Válečné dětství a mládí 1939–1945) v literatuře a publicistice*. Praha 2016.

¹⁸ VANĚK, Miroslav: *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha 2004, s. 11.

¹⁹ VANĚK, Miroslav: *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha 2004, s. 15–16.

Děti a válka

Přestože přímé boje na některém z území Protektorátu Čechy a Morava se odehrávaly až v posledních dvou letech války, válečné zkušenosti a traumata dětí z ní nejsou ani zde výjimkou. Neměli bychom proto jejich životy zjednodušovat a tvrdit, že řadu situací si plně neuvědomovaly či nechápaly. Tedy na otázku, zda je pravda, že být rodičem je těžší než dítětem, odpovídejme nikoliv. Děti nebyly pouze pasivními oběťmi konfliktu, ale i jednajícími subjekty, které se snažily se situacemi vyrovnat nebo se jim přizpůsobit. Abychom se domohli zjistit, jakých reakcí na válečnou realitu děti pocítily, museli bychom nejlépe proniknout dovnitř rodin, ve které se děti pohybovaly,²⁰ což je nemožné. Stejně tak pokoušet se nahlížet dětským pohledem na válku. U vyprávění pamětníků, kteří válku sami prožili, mohou být vzpomínky za ty léta zkreslené, pozměněné nebo vybledlé. Zážitky byly formovány totiž i tím, jak jim byly momenty převyprávěny v pozdějších letech, jak na válku vzpomínala celé rodina, přátelé a jiní účastníci.

Na otázku, s jakými konkrétními válečnými zkušenostmi se děti ve venkovském prostředí setkaly, není možné všechny příklady uvést. Osudy byly rozličné a každý člověk prožíval válku jinak, tak jako sám život. Mezi pamětníky, kteří pro tuto práci vypovídali, nenajdeme například ty děti, jejichž rodiče se zapojili do odboje nebo byli popraveni, či jinak stíháni,²¹ pouze se o jednotlivých osobách zmíníme. Mnoho dětí se také pod velkým hrozcím nebezpečím z bombardování přestěhovaly z měst na venkov.²² Nacházíme také novinové články píšící o chudých a nemajetných dětech z dělnických a hornických vrstev průmyslového Ostravska, které se na čas sjížděly k venkovským hostitelům. Akce byly pořádány v rámci

²⁰ ŠUSTROVÁ, Radka: *Děti a válka. České a německé děti v Protektorátu Čechy a Morava*. In: HAZDRA, Zdeněk (ed.): *Válečný prožitek české společnosti v konfrontaci s nacistickou okupací (1939–1945)*. Praha 2009, s. 67.

²¹ Uvedme jeden příklad za mnohé. Prostřednictvím dochovaných dopisů z vězení se dozvídáme, jaké krušné období pociťovala rodina Trčků z Čeladné. Otec byl od roku 1940 ve vězení za účast v domácím odboji. Dopisy ilustrují jeho touhu znovu spatřit celou rodinu. Řádky plnily jeho nekonečné žádosti a hledání všelijakých možností přes známosti a kontakty, aby mu bylo umožněno za každou cenu se shledat při návštěvách s jeho manželkou Matyldou a dcerou Vilemínou. Když se změnilo jeho místo uvěznění mimo hranice Protektorátu, dopisy se omezily už jen na řádky, které oznamovaly stereotypně vlivem přísné cenzury, jakou hmotnost mají mít balíky, co v nich může být a jaká je jeho náplň práce. V roce 1944 byl popraven v koncentračním táboře Buchenwald. Jeho dceři bylo tenkrát devět let. Matka byla posléze taktéž uvězněna, ale po válce se domů vrátila. V té době, když ani jeden z rodičů nebyl na svobodě, o jejich dceru se postarala vlastní teta. Dnes těžko zjistíme, co tenkrát malá dívka pociťovala. K rozhovoru s ní už nemohlo dojít. Rozhovor se Zdeňkem Míturou (nar. 1957), 2. 3. 2024, Čeladná. (Pozn. autora: Pan Zdeněk Mítura byl synem Vilemíny Míturové, roz. Trčkové.)

²² Takový scénář následovalo mnoho rodin s dětmi. Kupříkladu při hledání pamětníků pro tuto práci, jedna z pamětnic Jarmila Rečková s rodiči žila v Praze a když vypukla válka, byla poslána na venkov za babičkou a dědečkem. Ve vesnici pobývala až do samotného konce války, chodila tam i do školy. Rozhovor s Jarmilou Rečkovou (nar. 1936), 13. 10. 2023, Frýdek – Místek.

Sociální pomoci pro Čechy a Moravu.²³ Jiné celé rodiny se stěhovaly do vnitrozemí po záboru Sudet.²⁴

²³ *Ostravské děti k venkovským hostitelům*. České slovo, č. 98, 10. 4. 1943, s. 3.

²⁴ FRANC, Martin – HALÍŘOVÁ, Martina – KNAPIK, Jiří – LENDEROVÁ, Milena – MAUR, Eduard a kol.: *Velké dějiny země Koruny české: tematická řada – dětství*. Praha 2021, s. 415; Podle svědectví Vlasty Chromčákové, v Čeladné se neházely rodiny odsunuté z Těšínska. Rozhovor s Vlastou Chromčákovou (nar. 1953), 6. 11. 2022, Čeladná.

Venkovské prostředí Čeladné

Následující řádky představí charakter obce Čeladné, ve které pamětníci žili. Uvedeme její sociální a hospodářské podmínky a kulturní život. Všechny uvedená hlediska totiž vytvářela a určovala způsob života místních, tedy i dětí.

Obec je atypická svou rozlohou. Z větší části ji tvoří nepropustné a neobyvatelné lesy horských osad, jež náleží olomouckému arcibiskupství. Obec je obklopena horami, z nichž těmi největšími jsou Smrk, Kněhyně a Ondřejník.²⁵

V roce 1930 při provedení sčítání lidu bylo v obci 2 658 obyvatel. Obyvatelé žili v chalupách roztroušených po pasekách a údolích. Nejvíce domů bylo postaveno podél hlavní silnice, spojující města Frýdlant nad Ostravicí a Frenštát pod Radhoštěm a také podél řeky Čeladenky. Mnoho pamětníků vypovídalo o tom, jak některé rodiny žily pohromadě ve dvojdomech se strýci a tetami nebo s prarodiči. Okolo kostela, jenž byl postaven roku 1784 a zasvěcen svatému Janu Nepomuckému, se vytvořila návěs. Ke kostelu příslušela fara a také hřbitov.

Půda byla většinou kamenitá, ale i přesto neodradila některé usedlíky ji obdělávat. Hlavními plodinami byla oves a brambory. Pastviny umožňovaly chov hovězího dobytka, především pro mléko. Podle soupisů domácího zvířectva, nejvíce se chovala drůbež a pak skot. Také dle vypovídajících pamětníků vlastnila každá rodina alespoň jednu krávu. V počtu vedl dále vepřový dobytek, kozy, koně, králíci a nejméně se chovalo ovčí.

Většina rodin však ze samotného hospodářství nevyžila, proto velká část mužů byla zaměstnána ve vítkovických závodech, ostravských šachtách či ve slévárenské továrně Ferrum ve Frýdlantě nad Ostravicí. Mnoho z nich také pracovalo jako lesní dělníci v místních lesích. Ženy a dívky pracovaly v místní tkalcovně bratrů Friedricha a Romana Zaarů nebo v další pobočkách továrny ve Frýdku – Místku. Firma v obci byla v létě roku 1941 prodána Němci Karlu Gebauerovi z Prahy. V obci působila také továrna na vatu pana Koziela. Obě továrny zaměstnávaly ženskou sílu, i když musíme poznamenat, že většina vdaných žen byla v domácnostech.

Roku 1919 byl zřízen okresní péči ve Slezské Ostravě dětský domov. O šest let později byla budova dostavěna a opatřena vodovodem. V roce 1930 byla znovu rozšířena. Komplex

²⁵ Počátkem 20. století byly části obce rozlišovány na Dolní, Horní, Prostřední Čeladnou a osady Hamry a Podolánky. BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*, sv. XV. Olomouc 2000, s. 99–100.

dětského domova poskytoval také ozdravovnu pro děti. Hasičská zbrojnice byla postavena v roce 1931. V obci byly asi tři hospody, jeden hostinec a hotel. Základní potraviny poskytovaly malé prodejny se smíšeným zbožím. Obchodů bylo v obci asi čtyři. V blízkosti kostela byla situována ve třicátých letech četnická stanice a také poštovní úřad. Kulturní vyžití obyvatelům nabízela Sokolovna, postavena tělocvičným spolkem Sokol, který působil v obci od roku 1912. Při Sokolovně byla také zřízen hostinec.

Roku 1932 byla zavedena elektrifikace z proudu moravskoslezských elektráren. Osvětlena byla hlavní silnice až na Horní Čeladnou, později i cesta vedoucí na vlakové nádraží. Avšak většina obyvatelstva roztroušených po celé obci mimo návěs si na elektrický proud, jenž by rozsvítil jejich komory, stodoly a stáje, musela počkat až po válce.²⁶ Mnoho pamětníků tak vzpomíná, jak domácí úkoly ještě dopisovali za svitu petrolejek.

Do práce a škol se lidé dopravovali autobusy a vlaky. V celé obci fungovaly celkem čtyři obecné školy. Byly rozmístěny napříč celé údolí Čeladné tak, aby děti nemusely chodit na výuku každodenně velké dálky. Byly to školy Dolní, Prostřední, Horní a škola v Podolánkách. Prostřední škola se tenkrát pyšnila tradicí, kterou ji vtiskl uznávaný učitel a básník Josef Kalus.²⁷ Do měšťanské školy musely děti dojíždět do Frýdlantu nad Ostravicí. Během války školní prostory často byly obsazeny německými vojsky a školní výuka byla tak zrušena.²⁸

²⁶ Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv obce Čeladná, inv. č. 34, *Archiv obce Čeladná 1834-1945(1959)*, s. 6–49. In:

<https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=0622E49BB4A3428799CDB1814AEE67C4&scan=b4062e170fef44148b73b45b3b1c9a73> [cit. 29. 4. 2024].

²⁷ Josef Kalus, rodák z Frenštátu pod Radhoštěm, v čeladenské škole působil v letech 1889 až 1925. Je znám pod přezdívkou „pěvec Valaška“ nebo „valašský slavík“. Ve své básnické tvorbě vyjádřil lásku k rodnému kraji. Některou jeho poezii dokonce zhudebnil slavný skladatel Leoš Janáček, rodák z nedalekých Hukvald. Z jeho života je známo, že byl přítelem Petra Bezruče a dalších známých českých spisovatelů, kteří za ním často na Čeladnou přijížděli. Když odcházel do výslužby, byl při této příležitosti jmenován obecním zastupitelstvem čestným občanem. Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv obce Čeladná, inv. č. 34, *Archiv obce Čeladná 1834-1945(1959)*, s. 12. In:

<https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=0622E49BB4A3428799CDB1814AEE67C4&scan=b4062e170fef44148b73b45b3b1c9a73> [cit. 29. 4. 2024].

²⁸ Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Národní škola Čeladná – Horní, inv. č. 1, *Školní kronika 1940–1944*; Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Národní škola Čeladná – Podolánky, inv. č. neinventarizováno; *Kronika obecné školy Čeladná – Podolánky 2. díl, 1939–1961*; Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Obecná škola Čeladná – Prostřední, inv. č. 42, *Kronika obecné školy Prostřední Čeladná- 1. díl, 1890–1952*.

Válečné pozadí v Čeladné

Rok 1938 občany zastihly chmurné zprávy o rozhodnutí na Mnichovské konferenci. Situace v obci se razantně, tak jako ve všech městech a obcích po celé zemi, změnila s 15. březnem roku 1939. V Čeladné byla ubytována říšská pěší vojska ve školách, což způsobilo zrušení školní výuky dětí, nebo také v hostincích či v Sokolovně. Jízdní oddíly byly ubytovány u rolníků a útočné oddíly na zahradách, ve dvorech a tkalcovnách.

Ze začátku válečného konfliktu byly zaváděny kmenové lístky pro všechny spotřebitele, aby se předešlo hromadění a zdražování běžných nákupů. Na průkaz byly vydávány lístky na přiděl mýdla a o týden později na přiděl nejzákladnějších potravin. Odběrné lístky byly také i na palivo a poukázky na nákup oděvu, prádla a punčoch, známé pod názvem šatenky. O lístky na obuv se muselo zažádat na příslušný úřad a dle dokázané potřeby byl lístek poskytnut.

Občané, kteří byli schopni si sami zprostředkovat mléko, což byla zpravidla každá rodina v obci, nebo sádlo a lůj z každé porážky dobytka, musela být část odváděna do úřadem určených sběrných míst. Lidé, kteří bydleli ve vzdálené horské osadě Podolánkách měli namísto mléka odevzdávat máslo, pravděpodobně pro jeho jednodušší manipulaci při dopravě. Později byly nařízeny i dodávky vajec. Někteří pamětníci uváděli, že vejce sami dostatek neměli a museli je koupit, aby dodávku splnili. Odváděno bylo i pár koní od sedláků. V roce 1941 přibýly další povinné dodávky jatečného dobytka. Odvedeno bylo 170 kusů hovězího, 75 telat a 85 vepřů. Roku 1942 byl zakázán volný prodej zeleniny a ovoce, část byla taktéž odváděna. Úřady bylo nařízeno navýšení osevnicích ploch, avšak nebylo tak možné učinit.

O tom, jak přiděly vystačovaly na jednoho člověka, dobře reflektuje zápis z kroniky: *„Měli jsme umělý pepř, umělou skořici, nějaké vzácné zámecké koření, také bylo dostatek německého kmínu, pudingových prášků, cekerinové obarvené limonády a různé ty „Melty“, „Živý“, „Melange“ a „Slatinky“, lépe řečeno Slataninky. Vajíčko bylo 1 na týden a proto se těsto přibarvovalo různými „Oki“ a „Kiki“. Másla bylo 14 dkg na měsíc na osobu, ¼ kg tuku Vítela a 8 dkg vepřového sádla. Nebylo to ani k vyžití ani na umření. Blahoslavené brambory! Ty nám v různé úpravě pomáhaly překonat dobu strádání a nedostatku.“²⁹*

²⁹ Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv obce Čeladná, inv. č. 34, *Archiv obce Čeladná 1834-1945(1959)*, s. 55, In:

<https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=0622E49BB4A3428799CDB1814AEE67C4&scan=b4062e170fef44148b73b45b3b1c9a73> [cit. 30. 4. 2024].

Válečná doba se vyznačovala katastrofálním nedostatkem obuvi a látek, proto si lidé vypomáhali zpracováváním ovčí vlny vlastního chovu. Šaty se vyměňovaly i za kousek másla. S dobou trvající války nadále přicházela další nová nařízení, třeba kontingentace drůbeže. Ta však byla zatajována. Rolníci museli mít zboží zváženo a uzamčeno. Při náhodných kontrolách se rolníkům vypláceno mít vždy připraveno něco k snědku a hlavně dostatek lihovin.

V době německé okupace veškeré kulturní činnosti byly zastaveny. Sokolovna byla přidělena Kuratoriu pro výchovu mládeže, avšak jeho činnost v obci nebyla příliš úspěšná. Svátky byly zrušeny, což bylo občany přijato s nemalou kritikou. Povětšinou lidé si politických záležitostí nevšimli. Nařízení brali na lehkou váhu, na tvářích se objevovaly úsměšky, mnohá z nařízení se obcházela. Při konáních sbírek na pomoc německým vojákům na frontě či na německý červený kříž, přispívali lidé málo anebo bezcennými věcmi.³⁰

S létem roku 1944 se na obloze objevují první hromadné přelety spojeneckých bombardérů. V lidech podívaná vzbuzovala naději na vítězství, které by vedlo k ukončení válečného konfliktu. Letadla shazovala na území Čeladné letáky, které promlouvaly k německým vojákům, aby se vzdali bojů a přidali se mezi řady Rudé armády. Letáky měly být občany odevzdávány na četnické stanici. Dne 29. srpna 1944 v 11 hodin dopoledne, kdy bylo slyšet silné detonace, dochází na první bombardování Ostravy. Ženy úzkostlivě očekávaly své manžely vracející se ze zaměstnání z ostravských továren.

V září téhož roku do beskydských lesů přišly partyzánské jednotky, které po potlačení slovenského povstání přešly hranice Slovenska. Nejvíce se zdržovaly v podolanské osadě. Šlo celkem o tři jednotky.³¹ Tou nejpočetnější a nejrozšířenější byla Československá partyzánská brigáda Jana Žižky z Trocnova³² se v lesích vyskytovala do listopadu téhož roku. Velitelem byl

³⁰ Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv obce Čeladná, inv. č. 34, *Archiv obce Čeladná 1834-1945(1959)*, s. 49–71, In:

<https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=0622E49BB4A3428799CDB1814AEE67C4&scan=b4062e170fef44148b73b45b3b1c9a73> [cit. 30. 4. 2024].

³¹ Dalším partyzánským uskupením byla skupina „Druhá slovenská partyzánská brigáda Milana Rastislava Štefánika“, čítající asi 160 mužů, provádějící svou činnost především v Horní Bečvě. Třetí partyzánskou jednotkou byla „Za rodinu“, působila v Podolánkách od února roku 1945 až do osvobození, skupina čítala asi 120 osob. Navíc v lesích také byla vysazena paraskupina „Wolfram“ z Anglie a to dne 13. září 1944. Tato jednotka se ukrývala v lesích na hoře Smrku a v Samorostlém. Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv obce Čeladná, inv. č. 34, *Archiv obce Čeladná 1834-1945(1959)*, s. 73–74, In:

<https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=0622E49BB4A3428799CDB1814AEE67C4&scan=b4062e170fef44148b73b45b3b1c9a73> [cit. 30. 4. 2024].

³² V obci je dodnes historie partyzánského odboje připomínána nejen mnohými památníky, ale i každoročními výročními slavnostmi. Nikoliv všichni obyvatelé vzpomínají na partyzány pozitivně. Na základě výpovědí, partyzáni někdy sami až příliš riskovali bezpečí celých rodin. Byly případy, kdy je zcela ovládl alkohol, snědli veškeré zásoby rodinám na zimu, chovali se neuváženě a pokřikovali po lesích. Jelikož partyzáni byli ozbrojeni, lidé prakticky neměli jinou možnost, než se jim podvolit a pomoci. Rozhovor s Markétou Marelovou (nar. 1970), 19. 3. 2023, Čeladná; Samozřejmě nemůžeme problém vztahovat na všechny partyzány, šlo o jednotlivce. Názory

Dajan Bajanovič Murzin a čítala asi 200 osob. K jednotce také patřil poručík Jan Ušiak, který při přestřelce u Čertova mlýna s německými vojáky utrpěl vážné zranění. Zraněn byl také D. B. Murzin, tomu se však podařilo vyváznout. Ušiaka dopravil do domu místního řezníka Oldřich Machandr, kde jej později ošetřoval doktor Oldřich Friedel. Zranění bylo natolik vážné, že vyžadovalo operaci. K plánovanému převozu do nemocnice však nedošlo. Dne 3. 11. 1943 Machandrův dům byl německou policií obklíčen. Poručík v beznadějně situaci zvolil spáchat sebevraždu. Oldřicha Machandra a jeho pomocníka Karla Vinklera odvlékli do vězení.

Následující dny znamenaly pro občany nejen Čeladné, ale i okolních vesnic a měst, těžké časy plné nervozity a hrůzy. Nacisté započali plánovanou operaci nazvanou Tetřev.³³ Dne 16. listopadu, kdy byla operace oficiálně zahájena, byl obklíčen německou armádou okruh v prostoru Rožnov pod Radhoštěm, Dolní, Prostřední a Horní Bečva, Čeladná a Frenštát pod Radhoštěm. Běžný život se ve městech a obcích zastavil.

Konkrétně v obci Čeladné platil výjimečný stav, což znamenalo, že od 17. do 22. listopadu od šestnácté hodiny odpolední do čtvrté ranní platil zákaz vycházení. Přijíždějící dělníci z práce vlakem nocovali na nádraží. Školní výuka byla pochopitelně zrušena. K protipartyzánským hlídkám, které pročešávaly lesy, se přidaly zastrašovací akce, které měly civilní obyvatelstvo vyděsit, aby odmítali pomáhat partyzánům. Uskutečňovaly se veřejné popravy. U silnic němečtí vojáci zajišťovaly kulometná hnízda.

Během této doby otřásly obci několik tragických událostí. Uveďme například pár z nich. Němci vypálili nedaleko bečvanských hranic, v dnes již neexistující osadě Znajece, dům pasekářů Františka a Kamily Tkáčových. Manželé poskytovali pomoc zraněnému Murzinovi. Oba manželé byli odvečeni do Frenštátu pod Radhoštěm, kde byli vyslýcháni. Kamila Tkáčová nevydržela fyzické týrání a ve věznici se oběsila. Druhou tragickou událostí, hojně vzpomínáno pamětníky, byla veřejné oběšení Oldřicha Machandra a Karla Winklera na lípě u hlavní silnice směrem do Frýdlantu nad Ostravicí. Na obětech visela potupná cedule s nápisem „*Pomáhali*

se různí. V 90. letech minulého století po pádu komunistického režimu, kterým byl partyzánský odboj naopak až příliš idealizován, přišla kritika a jeho přínos byl dokonce některými odpírán. Je pravda, že díky němu přišlo o životy spoustu nevinných lidí, ale je také skutečností, že partyzáni byli významnou součástí protinacistického odboje, jejich boj se často odehrával ve stížených podmínkách a sami přicházeli o své životy. HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj: historie 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky (srpen 1944–květen 1945)*. Vsetín 2012, s. 10–14.

³³ Operace patřila co počtu zúčastněných vojáků k velkým událostem v Protektorátu, pomineme-li období heydrichiády. Předtím se uvažovalo o vysídlení moravského příhraničí. Od toho bylo nakonec opuštěno. Více informací a o tom, jak operace probíhala a jaké měla tragické důsledky v ostatních místech probírá kniha HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj: historie 1. československé partyzánské brigády Jana Žižky (srpen 1944–květen 1945)*. Vsetín 2012; viz také PŘIKRYL, Josef: *1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky. (Srpen–listopad 1944.)*. Ostrava 1976.

jsme banditům“. Občané byli zděšeni. Popravám byli vystaveni i jiní čeladenští občané. Byli to Hajní Josef Faltýn, František Kubala a Karel Kurečka, kteří byli oběšeni v Kunovicích. Celkem obec přišla o 27 občanů, z nichž část zemřela v koncentračních táborech a část byla nezvěstná.³⁴

Jaro roku 1945 se neslo obecnou nedočkavostí a touhou po ukončení války. Bylo zřejmé, že se osvobozující vojska blížila. Obyvatelé obce mohli slyšet silnou dělostřelbu a detonace při bombardovacích náletech na Ostravu a Opavu. Německá armáda i spolu s vojenskou technikou, auty a stádem dobytka se postupně stahovala z Frýdlantu nad Ostravicí ku Frenštátu pod Radhoštěm. Na vojácích byla vidět únava a lhostejnost. V březnu se část vojska ubytovávala po domech. Přes nelibost čeladenských obyvatel vojsko své koně a dobytek umisťovali do stájí a stodol. Vedle německých vojáků do obce přijeli i maďarští vojáci ze Slovenska. Většina z nich se k místním obyvatelům chovala slušně a nápomocně, což vděčně přijali zejména hospodáři na polích. V té době trval nedostatek pracovních sil. Koncem dubna dostali rozkaz k okamžitému odjezdu směr Frenštát pod Radhoštěm a dále k městu Holešovu.

V následujících květnových dnech proběhly přestřelky mezi vzdorujícími Němci a Rudou armádou, která vnikla ze slovenské strany, od obce Ostravice. Ráno dne 4. května proběhla střelba na pasekách. To Němce zmátlo, čekali útok od města Frýdlantu nad Ostravicí. Odpoledne do obce vnikly první ruské hlídky, které kontrolovaly domy. Ruské dělostřelectvo, které se umístilo na pasekách pálilo na ustupující Němce, kteří byli naproti přes čeladenské údolí na úpatí hory Ondřejníku. Němců byla však přesila a Rusům došlo střelivo, muselo se tak stáhnout. V noci do obce vniklo údajně několik ruských důstojníků převlečených do civilu. U četnictva zjistili přesný stav počtu Němců. Obec byla v té době z větší části Němci vyklizena. Ruské jednotky z rána zbytky německé armády rozprášily. Čeladná byla 5. května osvobozena.³⁵

Rusové v Čeladné dlouho nezůstali a postupně pochodovali dále na Frenštát pod Radhoštěm. Škody, které byly způsobeny při osvobozujících bojích v obci, nebyly příliš velké. Na okresní silnici do sousedící obce Kunčic pod Ondřejníkem byl zničen most. Školy měly

³⁴ Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv obce Čeladná, inv. č. 34, *Archiv obce Čeladná 1834-1945(1959)*, s. 72–75, In: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=0622E49BB4A3428799CDB1814AEE67C4&scan=b4062e170fef44148b73b45b3b1c9a73> [cit. 30. 4. 2024].

³⁵ Více k osvobození viz: TOFEL, Stanislav: *Čeladná – kolik stála svoboda této obce?*. Dobrá 2010.

vybitá okna. Dělovým zásahem byla poškozena střecha textilní továrny a hostince. Pár škod zaznamenaly také některé z rodinných domů.³⁶

³⁶ Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv obce Čeladná, inv. č. 34, *Archiv obce Čeladná 1834-1945(1959)*, s. 76–82, In: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=0622E49BB4A3428799CDB1814AEE67C4&scan=b4062e170fef44148b73b45b3b1c9a73> [cit. 30. 4. 2024].

Čeladenské děti a jejich život za války dle ústních výpovědí

Vlasta Traganová, rozená Pavlisková

Vlasta Traganová se narodila roku 1930 v městské části Přívoz v Moravské Ostravě. Její otec byl zaměstnán jako laborant v lékárně a matka pracovala v kanceláři. Na Čeladnou se rodina přestěhovala, když pamětnice měla necelé dva roky. Mladá rodina bydlela společně s babičkou a tetou, obě z otcovy strany, které na celé hospodářství, jež stávalo ze staré chalupy a kousku pole, nestačily. Matka paní Traganové zůstala proto v domácnosti a pouze otec dojížděl za prací do Ostravy. Postupem času přišli na svět další tři její sourozenci, jedna setra a dva bratři.

K jejímu dětství neodmyslitelně patřilo pasení krav, běhání po lese nebo pozorování vysoké zvěře. Také milovala čtení. Nejvíce na ni zapůsobily pohádky *Tisíce a jedné noci*. Žasla u četby knih spisovatelky Boženy Němcové, či dánského pohádkáře Hanse Christiana Andersena, u něhož jí nadchly popisy zimní přírody.³⁷

Paní Traganová, na rozdíl od všech ostatních pamětníků, nebyla vedena rodiči ke křesťanské víře. Svou cestu k náboženství nenašla ani v dospělosti. Svého otce označila za ateistu, s nímž nikdy o náboženství detailněji nemluvila a matka víru nepraktikovala s odůvodněním, že „(...) *příroda je chrám boží, já se pomodlím, nebo si zazpívám venku v zahradě. To se jí zdálo lepší než jakési pánbičkování.*“³⁸ Přestože její rodiče pocházeli z nábožensky založených rodin, omezili se pouze jen na uctění nejdůležitějších křesťanských svátků v roce. O Velikonocích se rodina zúčastňovala průvodu slavnosti Těla a Krve Páně, lidově nazývána jako Boží Tělo. V době Vánoc se přišla do kostela podívat na Jezulátko v jesličkách a zúčastnila se půlnoční mše.

Vlasta Traganová chodila od svých šesti let do čeladenské Prostřední školy. Ve svém vykladu o školní docházce se zmínila o své třídicí učitelce Uhlářové, u níž se na chvíli pozastavíme. Tato pedagožka, pocházející z nedalekého města Frenštátu pod Radhoštěm, byla provdána za muže německého původu.³⁹ Ačkoliv byl německé národnosti, své

³⁷ Motivy sněhové a mrazivé krajiny v pohádkových příbězích uvedeného spisovatele najdeme např. v melancholicky laděné *Zimní královně*. ANDERSEN, Hans Christian – TEGNER, Hans – VRCHLICKÝ, Jaroslav: *Andersenovy pohádky: světové vydání*. 1. sv. Praha 1901, s. 141–172.

In: <https://kramerius5.nkp.cz/uuid/uuid:a4f66b5e-1ac6-4fd0-ae6a-757d4c750486> [cit. 14. 4. 2024].

³⁸ Rozhovor s Vlastou Traganovou (nar. 1930), 19. 9. 2022, Čeladná.

³⁹ Jistý muž byl majitelem tzv. Uhlářovy vily v Čeladné, která sloužila v době války jako ozdravovna pro raněné německé vojáky. Po válce budova sloužila jako měšťanská škola, která po úpravách byla otevřena v září roku 1945. Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv obce Čeladná, inv. č. 34, *Archiv obce Čeladná 1834-1945(1959)*, s. 81–82. In: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=A45AFE9D6DDD11E1B6270003FF3BDF6F> [cit. 1. 5. 2024].

postoje k nacismu příliš neprojevoval, na rozdíl od své ženy, byť byla Češkou. Ta své sympatie k nacistické ideologii prezentovala ve svých hodinách žákům obecné školy. O tom, jak byla úspěšná, vypovídá následující citace narátorky: „*Jak Němci nás obsadili tenkrát, tak my jsme byli ve škole a ona tam byla nadšená a vyvedla nás před školu, protože vojáci na motorkách se sajkami jezdili až na Podolánky a ona nás vyvedla ven, mávat jsme jim museli, těm vojákům. Ona byla Češka, ale byla horší než její manžel, ten se nějak neprojevoval. No ale donesla nám ukázat do třídy vlajku s tím hákovým křížem. Jsem to ještě obkreslila do sešitu, že to doma ukážu našim. Doma byla maminka se stařenkou (...), a jak se budeme mít dobře a že nás Adolf Hitler vezme pod ochranu, že se najíme toho dánského másla a sýra. Doma tak pláč a skřípění zubů, jak se říká. Maminka, stařenka plakaly a já se ptala „Co pláčete, teď se budete mít dobře!“ Tak to bylo.*“⁴⁰ Vlasta Traganová byla jedinou pamětnicí, vypovídající pro tuto práci, která měla osobní zkušenosti s řídicí učitelkou ztotožňující se s nacistickou ideologií.⁴¹

Po absolvování pěti let obecné školy Vlasta Traganová odešla do dívčího reformního reálného gymnázia ve Slezské Ostravě, kde bydlela ve studentské ubytovně. Každou sobotu odjížděla s otcem, který přes týden bydlel v Ostravě v místě svého zaměstnání, na Čeladnou. Při vzpomínkách na gymnasiální výuku se zmínila o přidáných hodinách němčiny a vlastenecký postoj jednoho z jejích profesorů, který svůj nesouhlas projevil nenatažením ruky při znění německé hymny. „*Já si přesně pamatuju, že v každé třídě byl amplion, rozhlas, zprávy školní, co se mělo vědět a hrála se hymna, nejdřív německá a potom česká. Víím, že ten profesor jeden náš vůbec, protože jsme měli natáhnout ruku, tak ten profesor ne! Zůstal stát, i když též si mohl uškodit, kterési děcko mohlo to doma říct, že nezvednul ruku při hymně.*“⁴² Obtížnou situaci, ve které se učitelé v té době, nacházeli si studenti uvědomovali. Ve třídě se vědělo o poskytované pomoci jedné manželce s dětmi uvězněného učitele.

Během pobytu v Ostravě si odnesla vzpomínku vážící se k jedné neznámé paní židovského původu, kterou jednu dobu pravidelně potkávala. „*Z počátku té válečné doby jsem potkávala každý den takovou smutnou paní a měla tady na klopě pěticipou hvězdu a napsané*

⁴⁰ Rozhovor s Vlastou Traganovou (nar. 1930), 19. 9. 2022, Čeladná.

⁴¹ O řídicí učitelce informuje obecní kronika takto: „*První vlajka s hákovým křížem objevila se na Prostřední škole, kde byly řídicí učitelkou odrodilá Jarmila Uhlářová provdána za Němce. Byla jedinou učitelkou v obci, která při příchodu Němců vyvedla své žáky před školu, kteří museli zdvižením ruky zdravít německé vojáky.*“ Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv obce Čeladná, inv. č. 34, *Archiv obce Čeladná 1834-1945(1959)*, s. 63. In: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=A45AFE9D6DDD11E1B6270003FF3BDF6F> [cit. 30. 4. 2024]; Jarmila Uhlářová pravděpodobně celou válku na čeladenské škole nevyučovala. V jiné odborné literatuře se dozvídáme, že vykonávala správu v obecné škole ve Frýdlantě nad Ostravicí. Na začátku roku 1945 údajně z městečka utekla spolu s dalšími německými rodinami. AL SAHEB, Jan – MARŠÁLEK, Petr – PINDUR, David – ŠIGUT, Daniel – VAŠUTOVÁ, Lenka: *Dějiny Frýdlantu nad Ostravicí, Lubna a Nové Vsi*. Ostrava 2009, s. 373.

⁴² Rozhovor s Vlastou Traganovou (nar. 1930), 19. 9. 2022, Čeladná.

„Der Jude“, Žid. Nějakou dobu jsem ji pravidelně potkávala ve stejný čas, když jsem chodila do školy. Nevím, jestli za nějakou práci chodila, a pak už jsem ji neviděla vůbec. Však víte, jak ty Židy odváželi někam pryč.“⁴³

V průběhu let 1939 až 1944 válečný konflikt přímo nezasahoval do každodenního chodu života rodiny, především co se týče bezpečnosti. To se později změnilo s nálety amerických letounů na Ostravu. Na poplach se studenti skrývali ve sklepích. Za svými rodinami mohli domů odejít ti, jejichž domovy byly vzdáleny do desíti kilometrů. Největší bombardování zažila Ostrava v srpnu 1944,⁴⁴ tedy v období letních prázdnin, kdy většina studentů pobývala ve svých domovech.

V obci Čeladná se pamětnice stala svědkem havarovaného letounu: „*My jsme byly venku, tak jako děcka, ještě s kamarády od sousedů a teď jsme viděli, jak zpoza Kněhyně, už ty letky přilétávají a najednou letělo letadlo nízko, kolem Velké Stolové a kouřilo se mu z levého křídla. Tak jsme věděli, že dostalo nějaký zásah. Letělo na Smrk, směrem na Smrk, říkal můj*

⁴³ Rozhovor s Vlastou Traganovou (nar. 1930), 19. 9. 2022, Čeladná; V Moravské Ostravě žila početná židovská komunita, kterou tvořilo více než deset tisíc lidí. V souvislosti s politickým děním se dočítáme o zprávách o odchodech ostravských židovských továrníků, ředitelů nebo obchodníků s rodinami do emigrace. Většina však k razantnímu postupu nepřikročila. Ostravští Židé se museli vyrovnávat s postupnými perzekučními nařízeními. Situace se zhoršila s obsazením německým vojskem a vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava. Majetek byl arizován, židovská inteligence byla vylučována ze zaměstnání, vysokoškolští studenti byli využíváni na výkopové práce. Část mužů se stala součástí vůbec prvního evropského transportu do Niska nad Sanem v roce 1939. V tomtéž roce přišlo město o všechny synagogy. Pohyb Židů byl eliminován a pro jednoznačnou identifikaci od září roku 1941 byli nuceni chodit na veřejnosti s připnutou Davidovou hvězdou. Rok poté byli ostravští Židé postupně odváženi do terezínského ghetta a poté dále do koncentračních táborů. Poslední transport byl vypraven v roce 1945, jenž deportoval 53 osob, šlo o osoby ze smíšených manželství, z toho bylo deset dětí ve věku tři až deseti let. Transporty znamenaly prakticky zánik židovské náboženské obce v Moravské Ostravě. PRYBYLOVÁ, Blažena a kol.: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. Praha 2013, s. 488–493; Více o problematice „dobrovolné“ deportace na Východ nabízí publikace: BORÁK, Mečislav: *První deportace evropských Židů: transporty do Niska nad Sanem (1939-1940)*. Ostrava 2009; V rámci židovské problematiky zde patří uvést pár vět k záchranné akci organizované v Ostravě, díky které válku přežilo celkem jedenáct židovských dětí. Těch se ujal farář Jindřich Březina, který založil spolu s učitelkou Emilií Buchtovou odbojovou skupinu, jež byla napojena na jinou odbojovou organizaci Lvíce, operující na ostravsku. Děti dostaly nová jména. Podpory se jim dostalo od širšího okruhu lidí. Od nich dostávali zásoby jídla, šatstvo a peníze. Po nějaké době byly děti rozmístěny po vesnicích na severní Moravě. Není jasné, kde skončily po válce. Podle dopisů mnohé děti odešly za hranicemi Československa. Projekt Paměť národa momentálně hledá jakékoliv údaje o jejich osudech. Historii o riskantním odboji zkoumá Jan Larisch, který se zabývá regionálními církevními dějinami. LAUFERSWEILER, Shlomo – LARISCH, Jan: *Pátráme po židovských dětech, které zachránili odbojáři na Ostravsku*. In: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/pribehy/patrame-po-zidovskych-detech-ktere-zachranili-odbojari-na-ostravsku> [cit. 7. 5. 2024].

⁴⁴ Nálet zasáhlo město dne 29. srpna 1944. Jednal se o vůbec první a zároveň nejtěžší letecký útok, kdy v pěti vlnách na město udeřilo na 400 amerických bombardérů. Cílem byly průmyslové závody, z nichž byly poškozeny Vítkovické železárny, koksovna a chemický závod. Zasažena byla i dopravní infrastruktura. Protože úder byl veden koberečným způsobem, těžce poškozen byl i střed města, civilní budovy a nemocnice. Nálet si vyžádal asi 400 lidských životů. V posledním roce války spojenci spolu se sovětskými letadly zaútočili na město celkem ještě třicetkrát. Počet obětí ze srpnového útoku nebyl nepřekonan, dohromady zahynulo asi 150 až 200 osob. PRYBYLOVÁ, B. a kol.: *Ostrava*, s. 469.

zet', on byl hajný, že ještě do dneška tam někde nějaké zbytky kousičky čehosi ještě je možné vidět.“⁴⁵

S blížící se frontou spojeneckých vojsk z Východu ochabovalo přesvědčení některých Němců o jejich vítězství ve válce, a proto výrazně rostl počet dezertérů, přestože německá vojenská justice trestala všechny, kteří se válce jakýmkoliv způsobem vyhýbali, nejkrutějším způsobem.⁴⁶ Tresty nemíjely ani občany Protektorátu, kteří takové „zrádce“ přechovávali bez neohlášení příslušné policii, nebo jakkoli jim napomáhali. Ohromnému riziku byla vystavena rodina paní Traganové, když jejich práh domu překročil německý zběh. „*Ten se najednou objevil v uniformě, ale to už bylo potom k jaru v 45. roce, v březnu, a (ptal se:) „Není voják? Německý voják?“* Ještě se sestrou jsem byla venku, hleděly jsme, ani jsme ho pořádně neviděly, už bylo hodně šero a on za námi (přišel) do verandy, do kuchyně a tatínek, to si vzpomínám, měl nachystaný talíř s jídlem, že přijde z venku a bude jezť. A ten voják německý sednul k tomu a v okamžiku to snědl, protože byl vyhladovělý. No a vykládali s tatínkem, protože my jsme uměli dobře německy, všichni, maminka byla jako úřednice v Ostravě v kanceláři, otec byl dva roky v rakouské frontě, jak bylo za Rakouska a ze školy též, my jsme uměli všichni německy a ten dezertér proklínal všecko od Hitlera až ke všemu všeckemu, že byl jako vysokoškolák z Kolína na Rýnem, že chtěl vystudovat, musel jít na frontu a tak dále. Kdo za to mohl, že? Kdoví, jak se choval, jak to začalo, protože ti Němci byli všeci nadšeni, že měli všecko obsazené, Československo, Polsko... No, děsilo nás to, jak jsme občas a dost často slyšeli, kdo zas byl zavřený, pro koho zas přišlo Gestapo, tak o něm naši neříkali nic před námi, (...) tatínek hned mu doporučil a říkal, ať se spojí s partyzány a on, že se s nimi už setkal, oni mu nic neudělali, pojezt mu dali, ale nechtěli ho mezi sebe.“⁴⁷

Kromě vyličené situace, závěr války rodina přečkala relativně bez dalších potíží, ovšem stále panovala nervozita a napětí, především nad situací v horské osadě Podolánkách, v jejíž lesích na podzim roku 1944 přecházela partyzánská brigáda Jana Žižky. Zprávy o partyzánech každý dospělý pro větší bezpečí mlžil. Mnoho informací se pamětnice dozvíдалa až z poválečného povídání od svých příbuzných.⁴⁸ Co se jí ale vrylo do paměti byl den, ve kterém

⁴⁵ Rozhovor s Vlastou Traganovou (nar. 1930), 19. 9. 2022, Čeladná.

⁴⁶ WETTE, Wolfram: *Wehrmacht: obrazy nepřítel, vyhlazovací válka a legendy*. Praha 2006, s. 153.

⁴⁷ Rozhovor s Vlastou Traganovou (nar. 1930), 19. 9. 2022, Čeladná.

⁴⁸ „*Pod Smrkem, říkali tom křesnička Johanka Tkáčová a Soňa Tkáčová, ony bývaly hodně u lesa, ještě nad dětským domovem, a můj bratranec, jako syn od mojí křesničky, on studoval tenkrát v Hranicích lesnickou školu, ale to bylo zavřené a musel být doma, dělal v lese, dřevorubce, tak ten byl pravá ruka partyzánů. Domů je vedl, no ani chodili i tak sami! Ona říkala ta křesnička, že už neměla starých kabátů, oni se tam chodili převlíkat, jak byli mokří, když zmokli, nebo ve slámě spali. Jednou také spali, pojedli, odešli, za hodinu a půl přišli Němci a prohledávali tam chalupy, hledali partyzány a tam několik těch lidí bylo zavřených. Kdosi se vrátil, ale kteřísi ne (...).*“ Rozhovor s Vlastou Traganovou (nar. 1930), 19. 9. 2022, Čeladná.

spolu s ostatními obyvateli Čeladné nahlížela do márnice, kde bylo uloženo před pohřbením mrtvé tělo prvního velitele brigády Jána Ušiaka. „*Tam chudák ležel na pryčně v té márnici, tady měl tenisku šněrovací, krvavou tenisku tady měl položenou (na hrudi), to asi jak ho přenášeli, tak mu to možná spadlo, tak mu to tak položili, tak tam ležel a už mu mohlo být všechno jedno. To víte, lidé tam chodili, nahlíželi, bylo hodně lidí na hřbitově, mám to pořád před očima, jak tam ležel.*“⁴⁹

Taktéž smutnou událost v obci popravu dvou čeladenských občanů, kteří pomáhali partyzánům, si pamatuje z vyprávění z úst její matky: „*Maminka šla dolů, (do středu obce) (...) potkala se s někým a ta pravila: „Pani Pavlisková, kam jdete, tam? Tak ani nechodte, tam se hrůza děje!“ Že budou všet Winklera a Machandra. Mamka zděšena, ale obešla to přes hřbitov na okolo, aby to neviděla. Chalupy blízko popraviště, neřídali se z oken, že si to nedokážu představit, když jsem byla tak mladá, těžko vysvětlitelné.*“⁵⁰

⁴⁹ Rozhovor s Vlastou Traganovou (nar. 1930), 19. 9. 2022, Čeladná.

⁵⁰ Rozhovor s Vlastou Traganovou (nar. 1930), 19. 9. 2022, Čeladná.

J. K.

Tazatelka: „*Jak vás matka vychovala?*“

J. K.: „*Jak bych vám to řekla, s bázní boží*“, (...). *To bylo celý život a to jsem ještě neztratila a vždycky mi to vštěpovala: Až tu žít nebudu, nikdy se nezříkej Pána Boha, on je na prvním místě.*“⁵¹

Jak je zřejmé z citace, jež uvozuje medailonek pamětnice, katolická víra hrála podstatnou úlohu v jejím životě. V duchu hluboké zbožnosti se odehrával nicméně celý rozhovor.

J. K. se narodila roku 1931 na Čeladné. Bydlela se svou matkou v malé světničce s kuchyní a spolu se stařenkou, která měla výminek. Hned vedle pobývali další rodinní příbuzní. Byl to život chudobný a skromný. Vyrůstala bez otce, který ji zavrhl, protože se nenarodila jako chlapec. Při zmínce o svém otci bylo znát z hlasu pamětnice hořké zklamání. Otce nazvala „*tata*“ a dále jen podotkla, že chodívala s děvčaty ze školy dřív, aby jej po cestě nepotkávala. Bála se s ním totiž setkat.

Finanční situace z důvodu absence otce nebyla zrovna optimální, a proto náplní jejich dětských všedních dnů byly z velké části práce na malém hospodářství. Starala se o zvířata, vykonávala všelijaké zemědělské práce na poli či v lese prakticky dennodenně. Když dovršila čtrnácti nebo patnácti let, namísto své matky začala chodit pomáhat na statek k sedlákovi. „*To byli hodní lidé, i panímáma. Měli čtyři dcery a syna. Synek ale umřel. Vždycky pantáta pravil: „Kdyby Jeník žil, tak si ťa musel vzít, ty jsi pracovitě děvče!*“⁵² Pro další přivýdělek J. K. chodívala na brigády na sběr brambor.

Vzpomíná také na šetrné zacházení s jídlem. Klasickými pokrmy byly brambory, chléb, mléko, kyška, krupice a „(...), *když byly knedle na páře, to byl svátek, to byla neděle. Raz za týden byl kuseček malého hovězího a polívka. (...) Neexistovalo, aby když spadl chleba, už se nejedlo. Už od drobinky, všecko se muselo posbírat, tak jsme byli vychovaní.*“ Na sladkém si pochutnala o Vánocích, kdy o Štědrém dnu pekla s matkou na plechu koláče.

Protože byla jedináčkem, hrávala si s nejčastěji s bratřenci a sestřenkami. Jejich oblíbenou hrou byla „*na zaklepanu*“, z níž si přesně pamatuje slova pořekadla hry: „*Deset,*

⁵¹ Rozhovor s J. K. (nar. 1931), 23. 10. 2022, Čeladná.

⁵² Rozhovor s J. K. (nar. 1931), 23. 10. 2022, Čeladná.

*dvacet, třicet, narodil se cvrček, máma byla ráda, že mám kamaráda. Raz, dav tři, otevírám oči! A kdo nebude schovaný, bude zaklepaný! To jsme se vždycky..., ale potom jsme museli jít každý krávy past.*⁵³

Velká zbožnost její matky rozhodla o dceřině dalším studiu v klášteře u Milosrdných sester svatého Karla Boromejského v nedalekém městě Frýdlantu nad Ostravicí,⁵⁴ kde se stala žákyní dívčí obchodní školy. Na výuku vedenou laskavými řádovými sestrami vzpomínala velmi pozitivně a s vděčností. Z předmětů, kterým byla věnována větší pozornost a více vyučovacích hodin, to byly počty a německý jazyk. Absolventkám se otevíraly slušné pracovní příležitosti v administrativních profesích, jako byla sekretářka či úřednice, kterou se po válce stala i pamětnice.

V souvislosti s probíhající válkou vzpomíná na několikrát přerušovanou výuku hlášenými o leteckých bombardérech, které mířily na Ostravu.⁵⁵ „(...) *sestřičky už nás pustily honem, ať jdeme domů, čtyři nás chodilo (...). Si to pamatuju „Achtung Achtung die Luftfrage Meldung“ to si budu pamatovat, dokud bud žít. Šly jsme pěšky po hlavní cestě na Čeladnou, a v okamžiku, kdyby letěly letadla, tak jak nám poručily, hned si lehněm do příkopu.*“⁵⁶

Doma se rodina musela vypořádat s přítomností partyzánů, kteří se vydávali k příbytkům lidí a žádali je o jídlo. Lidé, kteří pomohli a partyzány neohlásili, riskovali mnoho. Situace se ztížila, když na Čeladné začaly kolovat zvěsti o lidech převlečených za partyzány – konfidenty, kteří poskytnutou pomoc od konkrétních lidí později nahlásili na policii či Gestapo.⁵⁷ Strach z udavačů ilustruje následující zážitek: „*Vedle bydlel strýc s tetou, za mamkou přišli a že přišli za nima partyzáni, klepali na okno, že chtějí chleba. V té době měli*

⁵³ Rozhovor s J. K. (nar. 1931), 23. 10. 2022, Čeladná.

⁵⁴ Filiální dříve provinční dům boromejek s kaplí Panny Marie s klášterními školami se nachází ve Frýdlantu nad Ostravicí v ulici Padlých hrdinů. Klášter byl zřízen olomouckým arcibiskupem Bedřichem kardinálem Fürstenberkem, na jehož počest je novostavba nazývána Bedřichovým ústavem. Klášter měl sloužit jako vychovatelna pro dívky z rodin arcibiskupských úředníků a lesníků. Postupně byla budova využita jako obecná škola, později byla z ní zřízena německá měšťanka. V letech 1909–10 v nově přistavěné budově fungovala obchodní škola. Po válce se provoz škol obnovil, ale pouze do roku 1948. Škola byla postátněna a ústav od následujícího roku slouží do dnešních dnů jako domov seniorů. FOLTÝN, Dušan: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha 2005, s. 289–290.

⁵⁵ Chod provozu klášterních škol byl během války několikrát narušen. Nacistická vojska si upravily klášterní prostory dle svých potřeb. V době Heydrichiády působila v klášteře i škola pro dcery nacistických pohlavárů. V závěru války Němci si zřídili v prostorách lazaret a nemocnici a v květnu 1945 byli zde vězněni někteří z frýdlantských obyvatel. AL SAHEB, J. – MARŠÁLEK, P. – PINDUR, D. – ŠIGUT, D. – VAŠUTOVÁ, L.: *Dějiny Frýdlantu nad Ostravicí, Lubna a Nové Vsi*, s. 275; O těchto uvedených informacích se však pamětnice nezmínila.

⁵⁶ Rozhovor s J. K. (nar. 1931), 23. 10. 2022, Čeladná.

⁵⁷ Lidé se vydávali také za uprchlíky nebo jiné stíhané osoby. TOFEL, Stanislav: *Čeladná by neměla zapomínat*. Frýdlant nad Ostravicí 2011, s. 72.

bochnik právě napečený. Celý bochnik partyzánům dali. Začali se bát, zda z toho nebudou mít problém. To se muselo hlásit, pokud partyzány potkal, byli i taci, kteří se strojili za partyzány, proto strýček, mu to nedalo, pronásledoval oba partyzány! Byl sníh, těžko se mu šlo, až na Smrček⁵⁸ podle stop a pak se vrátil, když se mu potvrdilo, že to falešní partyzáni nebyli, šli dále do lesa.“⁵⁹ Její matka ji několikrát nabádala, aby o tom s nikým ve škole nepromluvila.

Do živé paměti se jí zaryly vzpomínky ze dnů osvobození ruskou armádou z května 1945. Před přímými boji mezi ruskou a německou armádou se celá její rodina ukrývala ve sklepě. Úryvek ilustruje také osobní setkání s ruskými vojáky: „(...) *na pasekách byl velký sklep, tam jsme měli kobzale, protože se měly zrovna sádit, po prvním máju. My jsme byli v tom sklepě, strýček Josef, teta Jitka, Boženka, Pepík, Máňa, stará jak já, jen o půl roku mladší, Boženka byla v peřince. My jsme mysleli, že všichni půjdeme, jak jsou Myslikovjané, tam byla dolina a každý pravil, tu bude dobrá skrýš, jak přijde válka. Stromy tu su všudy, do toho vlezem a žádný nebude vědět. Oni (Němci) z toho Ondřejníka prali enem do této doliny, kam jsme chtěli jít. (...) Měli jsme chleba napečený, pecenek chleba jsme nesli s sebou, my jsme byli na schodách, zavřeli chliv a že půjdeme tam honem do toho (do sklepa k rodině Myslikovjanům). Tam jsme to měli nachystané, ale my jsme tam ale nedošli, bo ty kulky začaly! Tak jsme šli do sklepa do svojího a byli jsme v tym sklepě a to enem hvízdalo ze všechých stran a ráno oni nás hledali! (Rusové) chodili po celé chalupě, jsme to ani všechno nesebrali, jsme měli ještě druhý chleba, že sebereme těm druhým, či jsme tam měli máslo, na druhé straně strýček Jozef měl vajíce v misce, byly uvařené, že si to sebereme s sebou (...), že každý letěl do toho sklepa a všechno jsme nechali tam na tym vrchu. Dopoledne strýček Josef šel, protože krávy ryčely alespoň po kýblu vody jim dat. Tak zebrał dva kýble a šel k té studánce a oni ho zmerčili a ty enem lítaly, kýble dva nechal tak a letěl ku chalupě po schodach do sklepa a pravi: „Už mě zjistili, že tu jsem!“ Tak oni přišli a hledali (...), byli to Rusáci. Šli z ostravické strany, oni všichni mysleli, že půjdou z jiné strany a šli ze Smrka, na sebe střileli, jak je hledali po chalupě, mudrovali „Není, není German? German?!“ To si pamatuju a ten jeden měl samopal a ten druhý „German?!“ „Ni German, Čech Čech!“ to můj strýček. Pak nás spočítali, zavřeli za námi, ať ještě tam jsme a chodili po chalupě, jestli ještě není někde German, a také jídlo hledali. Znovu přišli a k čemu jsme ve sklepě, když nikde není Němec. My jsme odpovídali, že se bojí. Oni to pak opakovali: „Bojí bojí bojí!“ Povídali nám, ať už idem ven, tam chodili v botách, jedli, a že do chlíva máme jít. „Bůča, bůča!“ Krávy bečely, bo měly hlad, nebo žízeň. A tak byli*

⁵⁸ Smrček je jedním z menších vrcholů moravskoslezských Beskyd.

⁵⁹ Rozhovor s J. K. (nar. 1931), 23. 10. 2022, Čeladná.

šikovní ti Rusáci, jsme byly malé s Maňu, tak jsme pravily, byli šikovní chlapi, oholení, měla jsem tehdy čtrnáct let, Máňa třináct a půl let a už se nám líbily tací chlapi, všichni pravili, že jsou zarostlí, ale ti ne. Chovali se dobře, žádné kořalky nepili, my jsme tam měli enem chleba, mlíko, (...).“⁶⁰

⁶⁰ Rozhovor s J. K. (nar. 1931), 23.10. 2022, Čeladná.

Jaroslav Blažek

Jaroslav Blažek se narodil roku 1934. Rodiče měli dům s polnostmi a práce na nich znamenala nejen dřinu od rána do večera, ale také soběstačnost. Byli schopni si vypěstovat brambory, zelí, řepu, mák. Vše, co bylo potřeba, bylo doma. Z krávy bylo mléko, tvaroh, sýr. Jeho otec byl zaměstnán také v hutích, tudíž rodina měla nárok na červené lístky, které poskytovaly větší přiděl potravin.

Otec byl velkým čtenářem a svému synovi často vypůjčoval knížky z místní čeladenské knihovny. Při dlouhých večerech se často a rád zaposlouchával do vyprávění příběhů staříčka.⁶¹ Příběhy to byly o obyčejných zážitcích staříčka z jeho dětství⁶² a mládí,⁶³ ale i o strašidelných a bájných povídkách,⁶⁴ které se tradovaly mezi lidmi v okolí beskydských obcí.⁶⁵ Pamětník také hovořil o své babičce, která žila u strýce, u nejstaršího z dětí, který se o ní staral. Tenkrát namísto důchodového systému, který známe dnes, fungoval systém výměnku. Byl typický ve

⁶¹ Dědečka Jaroslav Blažek zpodobnil na obrázku, jak opracovává šindele v kůlně. Práci se dřevem se věnoval v zimních měsících. Vyráběl škopky, různé nádoby a nářadí. V létě pracoval jako lesník. Malovaný obrázek je součástí přílohy této práce po číslem 2.

⁶² „Na Kociánce byla kdysi jedna chalupa a tam býval jejich tatka, jako děda. Těch kluků bylo pět čtyři nebo pět a dvě holky. No a Josefek musel k babičce chodit past krávy. Tenkrát ty krávy se pásly v lese, na té ostřici a byl krmaš a babička se pustila do koláčů. Namišela těsto, kruci, zdálo se jí řídké, přidala muky, zas to bylo husté. Tak dluho přidávala až to bylo dobré. Ale teď samozřejmě ty lopatáky, zeliňaky, (...) to zeli nastruhala, dala na ty lopatáky a starý, jak přišel domů, tak neměl kaj sednout. Kam se podíval, tam byl lopaták, na stole, na lůžku, na zemi, na stolkách. „Josefku, když mi chodíš pásť ty krávy, na, tu máš lopaták!“ Tak mu dala ten lopaták do uzlička a vzal ty krávy Růženu a Svařanu, nebo jak se jmenovaly a šel přes tu ohradu, bo to bylo celé ohrazené ta Kociánka kvůli zvěři. A ten uvažoval: „Proboha, co s tym dělat.“ Seděl, uvažoval. Jezť se to nedá, hořké to bylo jak čert, tuž praví: „Co s tym! Zahodit to nemůžu, bo to je boží dar, to by mi potrestali!“ Takto uvažoval, tak ta Růžena začuchala, šust chramst, lopaták byl v ní. Ten si oddechnul Josefek. A druhý den babička „Na, Josefku, tu máš zase, když mi paseš tu krávu, tu máš jeden koláč!“ A bylo vyhrané, Růžena už čekala!“ Rozhovor s Jaroslavem Blažkem (nar. 1934), 10. 12. 2022, Čeladná.

⁶³ „Nebo tam na té Plucnarce, to je taková osada, kdysi tam byl obchod, hajný to bylo takové centrum Podolánek, tam chodívali nakupovat. Josefek byl dospělý a přišel do obchodu. Ten praví: „Synku, bude vojna, ber pytel muky, bude vojna, nebude, nemusíš platit, já to napíšu do knihy, tatka to zaplatí.“ Praví: „Tož já jsem hodil ten pytel na hřbet. Šel vrchem přes les. Unést jsem to němoh, ale nakonec jsem s tym praštil o práh, za prahem do síně, oddechnul jsem si, tož já mám pytel muky a válka trvala čtyři roky.“ Rozhovor s Jaroslavem Blažkem (nar. 1934), 10. 12. 2022, Čeladná.

⁶⁴ „V horách lulkaně se jim pravilo, to byly divoženy průsvitné, přes les jich bylo vidět a ony vždycky: „Pojď s námi tancovat! Lu lu lů, lu lu lů!“ A běda, jestli synek si s nimi zaval! Tak ho utancovaly k smrti. Raz šel tež jeden synek a krátil si to kajsi přes Rubisko, to bylo ty stromy poťaté a byly te pně. No a chodil chodil a furt nebylo chalupy. Zase vstanul na bludný kořen. A chodil a chodil, než slunko vychodilo, tak se probral a teď se díval, kaj je. Tož les kolem. Pařez, dívá se chodník vychozený kolem pařeza. Na maliňáču trní jako ruce pro dřevu. Tož bludný kořen ho vzal.“ Rozhovor s Jaroslavem Blažkem (nar. 1934), 10. 12. 2022, Čeladná; Lulkaně byly lokální démonické bytosti. Podle lidové víry šlo o dívky, které zemřely po ohláškách před samotnou svatbou. Proměnily se v lesní ženy a mladým mužům se mstily za to, že jim nebylo dáno se vdát. Nebezpečí hrozilo hlavně dřevorubcům a mužům, kteří se vilám posmívali. Vzaly je do kola a utancovaly muže k smrti. Byly oblečeny v bílých šatech a mívaly dlouhé vlasy, které si česávaly šiškami. Vyprávělo se o nich především v oblastech Starých Hamer a Bílé. ŽÁRSKÁ, Lucie: *Lidová slovesnost v regionu Starých Hamer a Bílé*. Olomouc 2011 (nepublikovaná magisterská diplomová práce), s. 43.

⁶⁵ Jaroslav Blažek během převyprávování příběhů používal slovní výrazy z nářečí lašského, valašského a ostravského.

venkovském prostředí a spočíval v tom, že staří lidé přenechávali zemědělské usedlosti novému vlastníkovi, zpravidla nejstaršímu z potomků. Staříčci a stařenky pak měli mít právo dožít na postoupeném hospodářském statku,⁶⁶ od toho vzniklo slovní spojení dožili „na výminku“. Pamětník si to také spojil s říkankou, kterou se kdysi učili ve školách v čítankách: „(...) *ten nejstarší syn nebo rodina musela žítit toho přestárlého, jak je ta povídka ta básnička, co jsme se učili ve škole.* „Komu děláš, tati, tu koryto? Dědovi. Už se mu ruka třese, nádobí je všecko rozbito.“ *A ten synek říká „Tak to se musím dobře dívat.“ Tež to bylo zrymované, to už nevím.* „Až se tobě bude třest ruky, koryto ti synek udělá.“⁶⁷ *Tak takové byly příklady dějin v našich čítankách pro život.*“⁶⁸

S pamětníkem jsme se dotkli také tehdejší zdravotní péče. Chemické medikamenty se tenkrát ještě nepoužívaly a spíše se spoléhalo na sílu přírody. Velkým strašákem byl černý kašel. „*Běžně byl černý kašel, to bylo strašné, to jsme prožili. Raz jsem šmějdlil v ložnici, byly také zásuvky a to byly šuplíky, tam byl v pytlíku černý prášek, také kostky drobné.* „Mami, co to je?“ „*Ježišmarjá Josef, dej to přeč, to je střelný prach!*“ „*Na co to je?*“ „*No tím se člověk léčil!*“ *Jestli to byla pravda nebo ne.*⁶⁹ (...) *Jinak jak byla chřipka, jedině podomácku byl česnek, jak už byl chleba natřený sádlem a utřený česnek, to se utřel až zmodral, tak se to nanaslo na ten chleba a to se jedlo, to už jsem měl na snídani. Jak se nadojila kráva, musel jsem jít s hrnkem a tu pěnu jsem pil, jak to řeknu děčkám, tak mají žaludek v krku no a tak v poledne večer a jak jsem šel do té základní školy, tak jsem byl taky (naznačil, že byl dobře živený)! Mě říkali, tenkrát začali hodně po válce časopis Rychlé šípky, to bylo o těch klukách, na to jsme se těšili, to vždycky vyšlo číslo, tak mě pojmenovali Metráček. Jak jsem dorůstal ve škole, tak už jsem byl normální, ono se to ztratilo, ale to hromské mlíko, to byla výživa.*“⁷⁰

⁶⁶ Více viz LENDEROVÁ, Milena: *Reflexe stáří: „stará pani“ v pramenech osobní povahy*. In: HOJDA, Zdeněk – OTTLOVÁ, Marta – PRAHL, Roman: *Věché stáří, nebo zralý věk moudrosti?: sborník příspěvků z 28. ročníku symposia k problematice 19. století* : Plzeň, 28. února - 1. března 2008. Praha 2009, s. 261–262.

⁶⁷ Pamětník recitoval veršovanou báseň *Dědova mísa* z knihy *Knihy veršů výpravných* od Jana Nerudy. NERUDA, Jan: *Básnické spisy Jana Nerudy: s úvodem od Jaroslava Vrchlického*. Praha 1898, s. 127.

⁶⁸ Rozhovor s Jaroslavem Blažkem (nar. 1934), 5. 11. 2022, Čeladná.

⁶⁹ Léčení střelným prachem patřilo mezi lidové prostředky domácího léčení. Postup byl následovný: Troška střelného prachu se dala na lžičku s vodou, spolkla a zapila znovu vodou. Takto se postupovalo u člověka, když byl tzv. nabrzglý, což znamená „stav mezi plným zdravím a počínajícím nachlazením či jinou nemocí, kdy se člověk necítí dobře“. Prach byl uschováván pečlivě v plátěném pytlíku. O důvodu, proč tak naši předci činili, se můžeme jen dohadovat. Nabízí se však mnohá vysvětlení, jedním z nich může být léčebný účinek síry, která byla součástí směsi střelného prachu. DOSTÁLEK, Petr: *Léčení střelným prachem*. Valašsko – vlastivědná revue, 2, 2010, č. 25, s. 34.; DOSTÁLEK, Petr: *Jazykový doplněk k článku LÉČENÍ STŘELNÝM PRACHEM a Poznámce K. Věchého*. Valašsko – vlastivědná revue, 2, 2011, č. 27, s. 37.

⁷⁰ Rozhovor s Jaroslavem Blažkem (nar. 1934), 5. 11. 2022, Čeladná.

Následující vzpomínka reflektuje okamžik politické změny, která předcházela válečnému konfliktu. Den, kdy přestala existovat druhá republika má pamětník spojenou s dramatickým zážitkem a emociálním projevem své matky. „*Jak tu okupanti přišli, jsem měl čtyři roky. A mamka tenkrát šla k pánovi Blablovi, s ním jsme měli dobrý vztahy, on nám pomáhal krávy, jak se telily a zvířata, jak nejedly, on byl starý pán, měl všechno vyzkoušené, tam ta mamka tam hodně chodila na rady, no tam se dověděla, že jsme, že republika padla, pohraničí spadlo, že jsme všechno německá říše. A ta mamka přišla domů a bečela jak malé děcko, tak to si pamatuju.*“⁷¹

Do obecné Prostřední školy v Čeladné nastoupil roku 1940. Pamětník popisuje, jak válečný konflikt a politická situace prostoupila do obce. Pamatuje si všude rozvěšené písmeno „V“, které symbolizovalo „*Vítězství*“ nacistů ve válce. Nápis s písmenem, které bylo součástí propagandy nacistického režimu, bylo vyvěšováno nebo malováno vápnem na budovách, vratech, oploceních či na jiných veřejných místech v celé obci.⁷² Ve druhé třídě uměli zpívat německou hymnu. V souvislosti s pronásledováním, vězněním a popravováním osob, které prezentovaly kulturní a intelektuální elitu, pro nacistický režim nebezpečný element, pamětník vzpomínal na pohnutý zážitek při pohledu na mrtvé tělo jednoho z umučených čeladenských učitelů. „*To pan učitel Zdráhal z Horní školy zaplatil životem. Jeho pozůstatky byly vystaveny v místnosti vedle obchůdku pana Mrázka, tam byl obchod, tam se chodilo nakupovat a tam byl pan učitel vystavený. My děti ze škol také z prostřední jsme procházeli kolem rakve umučeného, úplně vyzáblého člověka. To byl první člověk, co jsem viděl mrtvého.*“⁷³

Na školská léta v obecné škole má i pozitivní vzpomínky. Například poslední sobotní hodiny jim pan řídící učitel Hrnčárek promítal němé poučné a animované filmy z promítacího zařízení. Jako vůbec první film viděl scény zachycující národopisné slavnosti na hoře Radhošti. Žáci vzhledli i slavnou komiksovou pohádku Mickey Mouse od Uba Iwerkse a Walta Disneyho.

Poslední válečný rok Jaroslav Blažek opustil obecnou školu a docházel do měšťanské školy ve Frýdlantě nad Ostravicí. Tou dobou byla výuka stále častěji narušována a obsazena vojsky, načež následovalo stěhování školních učeben do provizorních míst. Také často byly slyšet poplašné sirény, po jejichž zaznění byli žáci propuštěni do svých domovů. „*(...) školu*

⁷¹ Rozhovor s Jaroslavem Blažkem (nar. 1934), 10. 12. 2022, Čeladná.

⁷² O nápisích informuje taktéž čeladenská kronika. Po obci se posměšně šeptalo, že písmeno „V“ značí „*ven!*“. Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv obce Čeladná, inv. č. 34, *Archiv obce Čeladná 1834-1945(1959)*, s. 66. In:

<https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=A45AFE9D6DDD11E1B6270003FF3BDF6F> [cit. 1. 5. 2024].

⁷³ Rozhovor s Jaroslavem Blažkem (nar. 1934), 5. 11. 2022, Čeladná.

obsadila ustupující vojska. Byly vybudovány třídy provizorní po okolí, například v hospodě, v parku ve Frýdlantě, na Nové Vsi ve škole, v místnosti kantýny továrny Feru. Tam jsme měli lavice dokonce a školní tabuli, jak v normální učebně. Pak zesílily nálety na ostravské hutě a zbrojní průmysl. Sotva jsme zasedli do lavic, už sirény hlásily, že se blíží nepřátelské svazy, svazy spojeneckých letadel, a bylo po výuce. Došli jsme na nádraží, vlaky nejely, zbývalo než jít po svých. Po cestě na Čeladnu byla někdy plná povozů, aut, vojska, civilistů. Někdy jsme museli šlapat po příkopách. Při tom velkém náletu letadla shazovala i letáky. Pole nad panem Mikeskou, naproti zbrojnici, bylo tak letáky poseto, že nás dva nic jiného nenapadlo, než jich sbírat. Už jsme byli zpátky a na cestě vyšli z budovy hospody dva němečtí vojáci a řvali „Komm her!“ A bylo zle. Všechny letáky nám posbírali, zabavili a jen tak tak, že jsme ušli výprasku. Letáky, co byly psány německy, vyzývaly vojáky, aby dál nebojovali, i v češtině informovaly o tom, jak ta fronta vypadá. (...) ⁷⁴

Atmosféru uvnitř školy byla stěžena chováním některých učitelů poklonkujících nacistickému režimu. „Z předmětů byla nejhorší němčina díky vyučujícímu. Ten zjistil, že dva žáci mají otce v koncentráku. Tak skoro každou hodinu je vyfackal, i když byli hodní kluci, nezlobili a dobře se učili.“ ⁷⁵

V létě roku 1944 si pamatuje děsivé dunění, když bombardovali Ostravu. „My jsme lítali pod tym kopcem a za už byly Kunčice a na levé straně byl ještě soused a to už byla válka, kdy lítali spojenci a bombardovali Ostravu a průmysl, já si vzpomínám, sekli jsme tady dole pšenici, tatka sek, mamka odbírala, to se potom vázelo do takého snopu a mamka šla s krávama pítí dávat, vařit oběd a my s tatkou, tatka to ukládal do mandlů, jak se říkalo a já jsem mu nosil ty snopky na hromadu. A najednou takové dunění strašné, že se až zem třásla, co se děje, nikde nic nebylo vidět a obrovské dunění. Když jsem se pořádně podíval, tak na obloze takové jiskřičky, jak když, menší než svíčka na knotě, úplně to jiskřilo a také svazy a to letělo na tu Ostravu. (...) Po zimě 1945 bylo slyšet dunění děl. To byly bitvy už na Ostravsku a Opavsku. Tenkrát v noci začal někdo bušit na dveře. To je osobní zážitek též. Tatínek měl noční šichtu, za Německa měli nepřetržitý provoz. Žádná pauza. A já jsem většinou s mamkou byl. Já jsem byl jenom sám. Přesto maminka ptala, kdo je. Ozvalo se německy „Post!“ Jak se dveře otevřely, vešel německý důstojník s vojínem. Domáhali se spát, přespat. Ráno dostali snídani, kousek domácího chleba s máslem a kávu, meltu s mlíkem. Poděkovali „Dankeschön“ a optáli se „Wo ist Front...kde je fronta?“ Tak jsme jim ukázali na sever. No znova se otočili a nešli na frontu,

⁷⁴ Rozhovor s Jaroslavem Blažkem (nar. 1934), 5. 11. 2022, Čeladná.

⁷⁵ Rozhovor s Jaroslavem Blažkem (nar. 1934), 5. 11. 2022, Čeladná.

*ale kolem potůčku nahoru do hor. My jsme samozřejmě nevěděli, kdo to je. Utečenci němečtí, zbězi, nebo převlečení partyzáni, provokatéři. Pro jistotu strýc, který chodil do práce na poštu, po domluvě s nadřízenými, kteří ho upozornili, že vše se musí hlásit, událost oznámil na četnické stanici. Bylo snad před polednem přišel po cestě český četník nad chalupou a německý, oba s puškou v ruce skloněnou k zemi, připraveni ke střelbě, ale kdež byli dotyční nocležníci? Tak v kuchyni napsali raport. Nikdy jsme se nedověděli, kdo to byl.*⁷⁶

S blížící se frontou z Východu okupanti začali budovat obranné systémy. V Čeladné byly na mnoha místech vykopávány zákopy,⁷⁷ mosty a úseky cest němečtí vojáci podminovávali. Neprůjezdnou se stala také železniční kolej do stanice Kunčice pod Ondřejníkem. *„Bylo to asi v druhé polovině dubna nebo koncem, jsme my děcka vyhlíželi, kdy už konečně uvidíme ruské vojáky. Z našeho kopečka u cesty bylo krásně vidět až na hlavní cestu na Kunčice, na Čeladnu až na rozcestí. Ta byla úplně plná povozů vojska, lidí, kteří utíkali před frontou.*⁷⁸

Než přišli Rusové, dům Blažkových Němci využívali k přenocování a k uskladnění vojenské techniky a zbraní. Následující výpověď líčí pamětníkovy vzpomínky na přicházející ruskou armádu: *„U nás na kopečku, kde byl dobrý výhled, postavili kulomet a oni se nepřetržitě střídali, měli to zaměřené tady na tu Čeladnou. U nás v domku, jak to bylo, tak i jinde místnosti vpravo a vlevo oddělovala síň, tam někteří Němci opřeli pušky, bedny se střelivem, granáty, dokonce jeden měl Panzerfaust, pancéřovou pěst, protitanková střela už tenkrát byla. Pak se stala příhoda. V zadní místnosti bydleli strýc s tetou a jejich malý chlapec se vybatolil, už uměl chodit, chopil ruční granát, to bylo jak v tom filmu Voskovec a Werich držadlo a plechovka navrchu... a šel dále po chodbě. Teta, jak to viděla, začala křičet hrůzou. Němci vyletěli z kuchyně, tam totiž přespávali, kde odpočívali a za malou chvíli nebyla na podlaze v síni ani prázdná nábojnice. Jeden voják Suděťák, totiž oni Sudáci museli válčit s Němcama, mluvil česky a upozorňoval nás, ať si dává pozor na kaprála, že spolupracuje s Gestapem. Večer ale před osvobozením obce němečtí vojáci ukazovali na paseky, jak je Hovjacký, kde stála hospoda Hovjacký, že tam už jsou ruští vojáci. Pak přišel Befehl v noci k okamžitému ústupu, tak se vojáci potichu vypařili. Naši si ráno povídali, že po nich zůstali jen vši na slamníku, kdysi byly*

⁷⁶ Rozhovor s Jaroslavem Blažkem (nar. 1934), 5. 11. 2022, Čeladná.

⁷⁷ Na zákopy byli nejvíce nasazení muži od 18 do 60 let věku z různých koutů Čech. V obci byli po dobu prací ubytováni ve školách, kde se také společně stravovali. Na pracích se také podílelo dělnictvo ze závodů. Zákopy, však ke svému účelu neposloužily. Rusové přišli z neočekávaného směru od Ostravice a Frýdlantu nad Ostravicí. TOFEL, Stanislav: *Čeladná – kolik stála svoboda této obce?*. Dobrá 2010, s. 17.

⁷⁸ Rozhovor s Jaroslavem Blažkem (nar. 1934), 5. 11. 2022, Čeladná.

slamníky, vycpané slámou a na tom se spalo. Po ránu se ve Čtvrčkově lese vynořili sovětští vojáci s rudými hvězdami na přilbách. „Kde Germán?“ byla jejich první otázka.“⁷⁹

V domě pamětníka bylo ubytováno na čas pět propuštěných zajatců německé armády. Přespávali ve stodole a myli se v nedalekém potoku. Matka pamětníka jim občas dala něco na zub, pár brambor a zelí. Pohostinnost opláceli výpomocí na statku. Když přišla ruská armáda, dále pokračovali s nimi. Osudy všech je neznámý. Slibovaného pohledu nebo psaní se rodina nikdy nedočkala.

Po osvobození začalo postupné vyklízení cest, opravovaly se poškozené budovy, mosty, železniční trať, na jejíž obnovení lidé byli závislí, neboť znamenala pro většinu hlavní dopravní prostředek do zaměstnání a škol. Do práce se zapojovalo mnoho občanů z obce, včetně otce Jaroslava Blažka. Mezitím děti se vracely do škol, kde začala pravidelná výuka. Budovy, které byly využívány německým vojskem, bezprostředně po válce nebyly plně vyhovujícími a bezpečnými místy. Často se v nich nacházely nejen pozůstatky vojenského materiálu. *„Jednou o přestávce někteří kluci šmejdili za barákem, kde byl živý plot a našli tam takový papírový kufr, jak se tenkrát nosily. Otevřeli ho a couvli hrůzou. Byla tam uříznutá lidská ruka modrá až fialová! Ten dřevěný barák byl původně lazaret pro raněné vojáky. A my jsme tam měli tu učebnu udělamů. Kluci ještě co tam bylo z těch Janovic, tak tam nosili pozůstatky střeliva a z dělostřeleckých granátů vytáhli střelný prach, ruské to byly také kuličky, válečky malé a Němci měli čtyřhlavé. A on to za bundu nosil do školy a kluci udělali také trubičky z papíru ze sešitů, tam dali ten valeček, zapálili, a to byla jak raketa, to lítalo. (...) A my, co jsme čekali na vlak, tak někteří zase dali ten střelný prach na koleje a jak to jelo, tak to střílelo. Tož to už bylo uličnictví, no ale byla to radost, že máme svobodu.“⁸⁰*

Čtveráctví chlapců se projevovalo i v jiných souvislostech, ve kterých se ukázalo, jak děti dokáží být také kruté. Ve třídě pamětníka byl jeden chlapec, jehož otec spolupracoval za války s nacisty. Nechvalná minulost otce způsobila synovi sociální vyloučení spolužáky, a dokonce fyzické napadení některých z chlapců. *„My jsme měli právě v té třídě ten první rok přišel kluk, jmenoval se Evžen Šrubař a s ním nikdo nechtěl sedět, bo ti jeho rodiče byli u Němců a ti staří kluci ty horké hlavy, co byli ti bojní, byl jsi u Němců, tak mu vymlátili zuby v předku, tak on šišlal a nikdo s ním nechtěl sedět, tak seděl v poslední lavici sám.“⁸¹*

⁷⁹ Rozhovor s Jaroslavem Blažkem (nar. 1934), 5. 11. 2022, Čeladná.

⁸⁰ Rozhovor s Jaroslavem Blažkem (nar. 1934), 5. 11. 2022, Čeladná.

⁸¹ Rozhovor s Jaroslavem Blažkem (nar. 1934), 10. 12. 2022, Čeladná.

Posledním tématem našeho rozhovorů byli Romové. Pamětník podal informace o tom, že i zde v obci Čeladné před válkou tábořili u lesa nedaleko jejich domu. Matka jej vyzívala: „Ni, abys chodil po cestě kdesi pryč, bo tě cikáni unesu!“ V jeho vyprávění se potvrdily jisté stereotypy a staletí zakořeněné předsudky o této svérázné menšinové skupině lidí,⁸² jako například, že tito lidé často žebrají, jedí maso mršín anebo mají sklony ke kriminálním činům. „A chodili a žebřali, pán tatínku, nemáte, nezdechlo tu cosi? Nemáte nějaká zakopané těla? No, oni byli prostě tak imunní, že to zahnívajících ještě snědli. Jsem i vzpomněl takový příběh. V Kunčicích tam pod nemocnicí, tam je taka roklina, tam teče potůček a tam býval jeden zedník po válce a hospodařil tam na tym. Raz byl doma a sekal strom sekyrou a naráz vidí, cikánka ide, stará jakási, sukni, měly svůj svéráz na tych šatech. Tak přestal sekat, čekal co bude. Cikánka už „Pantatínku, otevřete!“ Nikdo se neozýval, tak buchala znovu, nikdo se neozýval. Podívala se po dvorku, kury zobaly, přišla ke kuře a sypala zrní a šup pod sukňu. A on už to nevydržel a skočil z toho stromu za tu babu „Babo, já tě zabiju!“ „Pantatínku, proboha, nezabijte mě, já vám to nahradím!“ A vyhodila mu tak ještě dvě nebo tři kury, ona je jen tak podusila, že ony byly v bezvědomí.“⁸³

⁸² HORVÁTHOVÁ, Jana: ...to jsou těžké vzpomínky: vzpomínky Romů a Sintů na život před válkou a v protektorátu. Brno 2021.

⁸³ Rozhovor s Jaroslavem Blažkem (nar. 1934), 10. 12. 2022, Čeladná.

Ladislav Mikeska

Ladislav Mikeska se narodil v roce 1936. Otec se živil jako dělník, což způsobovalo to, že nebyl často doma. Matka byla v domácnosti a zároveň vypomáhala u sedláků, kteří ji výměnou za odvedenou práci vypůjčovali koně. Hospodářství stávalo ze dvou hektarů půdy, jež bylo nutno pomocí koňské síly zorat.

Do práce se zapojoval Ladislav Mikeska už jako malý chlapec. Matka mu psávala úkoly na papír a do večera je musel mít splněné. V létě převazoval krávy, které byly uvázané na řetězu, pomáhal čistit stáje, v zimě loupal makovice a fazole.

Oba rodiče měl za své pozdější vzory. *„Tata byl přísný celkem dost, šel příkladem, do roboty chodil. Matka to samé, ráno byly tři nebo čtyři hodiny v létě už šla okopávat brambory aby mohla jít potom k sedlákům. Večer též dlouho při petrolejce, my jsme šli spát a ona brala ponožky a štepovala ponožky, to nebylo jak dneska, že hele dírka, hodíme to do koše, nebo přadla vlnu, to si pamatuju, měla kolovrátek doma, to měla půjčené od někoho, až byla ovce a přadla vlnu z toho, (...) na rukavice z toho pletla, ponožky i svetry, záleželo na tym, jaká byla ovca, když byla ta merina, tak to bylo hladké, ale ty valašky to píchalo i přes košilu ten svetr nebo na krku. Furt se dělalo, já jsem byl zvyklý tež tak robit.“*⁸⁴

Ladislav Mikeska rád vzpomíná na zimní večery, při kterých se sešly tety a společně u stolu trhaly peří. Tenkrát ještě, než skončila válka, se škubalo pro jeho o deset roků starší sestru na výbavu. Seděl v koutě a poslouchal řeči, které se u práce vedly. *„Nejradši jsem měl, tam chodila k nám paní Macurová, (...) to byla kamarádka mojí mamky a tak někdy přišel aji pan Macura a ten uměl krásně vykládat, to člověk žasnul, o strašidlách, o policajtech, na Podolánkách jak v noci se otevíraly okna, dveře (...).“*⁸⁵

V souvislosti se vzpomínkami na obecnou školu si zvláště vzpomněl na používání tělesných trestů řídící učitelkou. V hodinách náboženství se drsných praktik neštilil dokonce ani pán farář. *„Pán farář, tam byl nějakej Rýpar, ten zase nás chytal za vlasy a třeba jak kluci dohromady jsme něco rušili, chytil a hlavama do sebe, ale to byly rány, že až hvězdičky litaly!“*⁸⁶

Válka do rodiny Mikesků z počátku prostoupila nepřímo. Tak jako jiní občané, museli odevzdávat část másla a vejce. Když přišlo na zabíjačku prasete, chodíval jistý pán Střelec s razítkem, aby maso označil. Svlečená kůže se odevzdávala také.

⁸⁴ Rozhovor s Ladislavem Mikeskou (nar. 1936), 26. 11. 2022, Čeladná.

⁸⁵ Rozhovor s Ladislavem Mikeskou (nar. 1936), 26. 11. 2022, Čeladná.

⁸⁶ Rozhovor s Ladislavem Mikeskou (nar. 1936), 26. 11. 2022, Čeladná.

Pamětník bydlel nedaleko tzv. Uhlářovy vily, která byla využívána jako sanatorium pro německé vojáky. V blízkosti vily protéká řeka Čeladenka, jež často občanům a i vojákům poskytovala osvěžení v letních měsících. „*Chodili jsme se koupat na řeku, oni také chodili též, my jsme se učili němčinu, ale kolik toho člověk uměl z obecné školy, pár nějakých slovíček a pár slov, tak jsme se s nima bavili.*“⁸⁷

Stejně tak jako mnozí jiní pamětníci z Čeladné, i Ladislav Mikeska vzpomíná na den, kdy byli oběšeni dva čeladenští občané, jenž pomáhali partyzánům. „*My jsme, jako kluci ze školy, to někdo dones, že je tam pověsili. Tak jsme se tam chtěli jít podívat, ale tam byl aji učitel a kdosi. Okamžitě zpátky, nás nenechali se podívat na ty pověšené.*“⁸⁸

Mezi muži v obci kolovala zvěst o mobilizaci českých mužů do války. Fámě podlehl i otec pamětníka: „*Se chlapi schovávali, že budou sbírat naše chlapi na vojnu. Byli v lesách ze dva dni, než přešla fáma, i můj tata byl pryč tenkrát, akorát v noci se přišel se podívat a valil zpátky do lesa.*“⁸⁹

O posledních závěrečných dvou letech války Ladislav Mikeska vypověděl mnoho zážitků. Jako osmiletý kluk se stal očitým svědkem sestřelení amerického bombardéru. „*To bylo nějak konec srpna, to si pamatuju do dneška, jsem řezal ty makovice a do koša a teď to letělo tam odsad' a teď tam vidím, jak padalo to tělo, kurník, nebo tělo, jsem nevěděl, co to je, jsem prasknul s košem a utíkal pryč. Pak jsme tam letěli, a nás potom vyhnali ti němečtí vojáci co tam byli (...). Vím, že pán Leixner ten tam byl u toho a na ně, on uměl německy, tam mu tam dali, myslím, facku a ten jeden ho hned toho mrtvého obíral o hodinky a prsten, myslím a po kapsách překulil ho a hledal, tak oni to možná měli v povinnosti, to je těžko tak mluvit (...).*“⁹⁰

⁸⁷ Rozhovor s Ladislavem Mikeskou (nar. 1936), 26. 11. 2022, Čeladná.

⁸⁸ Rozhovor s Ladislavem Mikeskou (nar. 1936), 26. 11. 2022, Čeladná.

⁸⁹ Rozhovor s Ladislavem Mikeskou (nar. 1936), 26. 11. 2022, Čeladná.

⁹⁰ Rozhovor s Ladislavem Mikeskou (nar. 1936), 26. 11. 2022, Čeladná; Kronikářské zápisy o tom informují následovně: „*Při leteckém souboji nad Ostravou doletělo poškozené hořící letadlo nad naši obec. Americký letec v sebezáchraně seskočil padákem, který se však nerozevřel a letec dopadl mrtev na pole za Sokolovnou nedaleko Uhlářovy vily. Němečtí vojáci, kteří se v této německé baště zotavovali, ihned přiběhli a počali mrtvé tělo letce loupit o prsteny a hodinky. Tento hyenismus byl na místě řídícím učitelem Leixnerem odsouzen. Zpráva o tom se rozšířila a následkem toho věznění byli gestapem 14 dnů na Bílé správce továrny Fr. Doškár a učitel v. v. Bohumil Parma. Kratší dobu i řídící učitel Leixner.*“ Poslední jmenovaný nebyl vězněn poprvé. Pan řídící učitel Jaroslav Leixner byl už v roce 1940 vyslýchán pět hodin gestapem pro údajnou urážku Hitlera. Obvinění nepřiznal a byl po výslechu propuštěn. Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv obce Čeladná, inv. č. 34, *Archiv obce Čeladná 1834-1945(1959)*, s. 74.

In: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=A45AFE9D6DDD11E1B6270003FF3BDF6F> [cit. 1.5.2024];

K nehodě amerického bombardéru více pojednává brožura, která obsahuje také další osobní vzpomínky očitých svědků: TOFEL, Stanislav: *Poslední let amerického bombardéru č. 118*. Dobrá 2010.

Následující řádky se váží k maďarským vojákům, kteří v Čeladné krátce pobývali: „*A tady tu v Lipí v (...) nějak v dubnu, jak už bylo vidět, že už to bude končit, tak tu byli maďarští vojáci v tom Lipí, nevím, jestli četa nebo rota. Měli koně tam, a ty koně hladové⁹¹, oni chodili po tych sedlákách, seno jim museli dávat a tam byly uvazané u stromů a ta kůra byla ožraná od tych koní úplně a my jako kluci no a u nás, jak se ta babička od nás odstěhovala, (...) byla tam taka jedna světnica prázdná, no a to jsme tam museli zebrat jednoho toho Maďara, ale ne vojáka, to byl já nevím jestli kapitán nebo jestli nadporučík, oni měli také kostěné hvězdičky, tak jako na noc, byl ve dne tu byl s těma vojákama, a noc přišel ještě..., si pamatuju, mamka měla strach o ségru, že ta měla tenkrát dvacet nebo kolik. No ale on by hodný. Akorát raz ti vojáci zastřelili srnu někde, tak to donesli k nám a mamka jim to musela dělat, ale zas nám dali toho masa všeko. A on, jak se, já nevím, kde potom oni odmaširovali, jak šli pryč odsad', to už bylo koncem dubna před tym, vím, že za to, co byl u nás, tak dal sestře nebo mamce takovu rolu nějakého plátna nebo co to bylo, měli nakradené, tak jí to dal.“⁹²*

S blížící se ruskou armádou, na německých vojácích byla znát lhostejnost nad už jistou pro ně prohranou válkou. „*Jak byl konec války, v tom květnu, tak Rusové byli kdesi tam na Ostravici, u nás, jak jsem bydlel v tom baráčku, tam jsme měli stodolu a chlév a za tym tam seděl starý voják Němec. Já jsem tam nebyl, tata byl u něho, močil si nohy, tam šel potůček, močil si nohy v tom potoku, flintu tam měl položenou vedle, šel pěšky kajsi, tata na něj volal: „Máš tu gvér!“ a kývnul ruku a pak se pro ni vrátil, ani ho nechtěl.“⁹³*

Lidé po válce hledali všemožné způsoby, jak překonat obtíže z nedostatku, i když způsob, jakým to občas dělávali, znamenalo kolikrát zajít za hranicí svých morálních hodnot. Rabování patřilo k častým úkazem poválečného chaosu, zvláště, když šlo o kradení německého majetku: „*No a tady za vodu, tam byla takzvaná textilka u Kozla, no a tam v tym byla velká budova a tam měli němečtí vojáci tam měli sklad, ale ne zbraní, textilu, no a jak byli Rusi už tu na Ostravici někde, tak naši lidi tam letěli, otevřeli to a rabovali to. Tam byly deky, kombinézy, svetry takové šedé s věčkem zeleném, tu v tom chodili lidi ještě patnáct roků po válce! My jsme též měli, švagr, co měl sestru, tak měl tu kombinézu taku teplů. No a tak vím, že sestra potom to bylo také plátno a to teplé bylo v tom vnitřku a sestra mu to vypárala a mi z toho ušila bundu*

⁹¹ Maďarští vojáci, mezi nimi byli také Slováci ze zabraného území Maďarskem, si s sebou vezli koňskou nemocnici s desinfekčním přístrojem, který využívali na prašivinou nemocné koně. Několik zvířat i přesto následkem válečných útrap a zimních měsíců uhynula. Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv obce Čeladná, inv. č. 34, *Archiv obce Čeladná 1834-1945(1959)*, s. 76.
In: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=A45AFE9D6DDD11E1B6270003FF3BDF6F> [cit. 1. 5. 2024].

⁹² Rozhovor s Ladislavem Mikeskou (nar. 1936), 26. 11. 2022, Čeladná.

⁹³ Rozhovor s Ladislavem Mikeskou (nar. 1936), 26. 11. 2022, Čeladná.

z toho teplého, taku pěknou, ona už uměla. No a já jsem jako kluk tam byl též, jako ogaři a dones jsem domů z tam odsad, to byly takové, jak punčocha na hlavu se to dávalo, kvůli tepla, takové zelené to bylo, zimní, tak jsem myslím tři nebo čtyři punčochy donesl domů a mamka mě vylískala i s punčochama, ne o to, že jsem to dones, ale že měla strach.“⁹⁴

⁹⁴ Rozhovor s Ladislavem Mikeskou (nar. 1936), 26. 11. 2022, Čeladná.

Aloisie Bražinová, rozená Polachová

„Jednou já jsem byla malá a nebyly kolibky, byly doma, ale v tom lese nebyly a my jsme tam byli s bráchou. Brácha byl s dědečkem, šli na dřevo, maminka šla na trávu, mě dali do kolíbača. „A ty budeš spinkat!“ A tak jsem byla malá, jsem měla tři roky, počítám asi tak nějak... a v tom kolíbaču mě nechali v té oplocence s těma bramborama a mamka šla na trávu, ti na dřevo a já jsem se vzbudila, nikde nikdo, oni mě tu nechali! Já vyskočila z toho kolíbače a šla jsem domů, já jsem trefila z těch Megur, jsem přišla domů, přišla jsem k sousedce k Bernátkovi a Tonka mi říkala „Lojzičko, prosím tě pěkně, a kde máš maminku?“ „No já nevím, oni mě nechali v lese!“ Že jsem byla doškrábaná, ale došla jsem domů. Za chvíli přiletěla maminka, že jsem se ztratila. Byla ráda, že mě našla doma.⁹⁵ Líčí svou nejranější vzpomínku pamětnice Aloisie Bražinová, narozena roku 1938.

Žila s rodiči a osmi sourozenci v chalupě v zalesněné horské osadě v Podolánkách, přesněji v místech, které se nazývají Ráztoky. Šlo o obydlí v louce asi o šesti domech uprostřed hustých smrkových lesů. Protože osada byla vzdálená od centra Čeladné několik kilometrů, rodina chodila k lékařům nebo do kostela i do sousedící obce Horní Bečva. Matka byla v domácnosti a otec pracoval jako lesní dělník.

Aloisie Bražinová strávila v prvních rocích války celkem harmonické a klidné dětství. Ponejvíce si vzpomíná na svou dobrotivou matku. *„Ona se opravdu snažila a věnovala se těm děckám, protože nejstarší synek nám zemřel, měl černý kašel a mamince, nám to vykládala, jak jí to bylo líto, že měl šest roků, měl jít do školy a zemřel. Tak říkala, že od té doby žádnému děcku neublížovala.“⁹⁶ S její matku ji pojilo velké pouto.*

Otec býval hodně v práci, takže s ním zažila méně společných chvil. Po válce, když chodila do obecné školy, brával ji a bratry na společné vycházky po okolí, do hor. Přitom vykládal různé pohádky. Od dědečka se dozvídala zase něco z dob jeho dětství. *„Tatínek (...) vždycky nám vykládal pohádky a jak v lese straší a za odměnu, když jsme měli vysvědčení, tak jsme vždycky chodili na Pustevny, na Čertův mlýn, to my jsme měli kousek, jak jsme vyšli z chalupy, byli jsme za půl hodinky na Meguře, z Megury jsme coby dub na hranici a tam už jsme byli na Čertově mlýně. Tam nám ukazoval dědeček, když pas, bydlel na Bařinách, tak oni zase po hranici chodili, pásli ovečky na kněhyňské louce, tam byl zase jejich rajón, my z důly jsme měli to daleko od toho, oni to měli kousek, taková rovina, tak už zas byla Bečva, oni honili*

⁹⁵ Rozhovor s Aloisií Bražinovou (nar. 1938), 2. 7. 2022, Čeladná.

⁹⁶ Rozhovor s Aloisií Bražinovou (nar. 1938), 2. 7. 2022, Čeladná.

*ty ovečky na kněhyňskou louku, tak nám ukazoval tam ten salaš, tam na noc zavírali ovečky, tam do dneška ještě je (...). Je to ještě postavené z těch kamenů, jak celé ty obvodové zdi, dokonce na jedné straně je celá ta zeď a okýnko, kde si dávali tu svíčku, oni neměli nic jiného a spávali s těma ovečkama.*⁹⁷

Hrávala si se svými sourozenci, nebo s dětmi ze sousedních obydlí, s tím, co místní příroda nabízela. Od brzkého roku byla samozřejmě zapojována do práce kolem domu. *„Když nás bylo tolik, tak my jsme si vystačili sami, nebo od sousedů jsme byli též kluci Kurečkovi, nebo jsme si hráli v lese, jsme si vymetli, domov jsme si udělali, tam jsme si količkami udělali světničku, tam u toho chlív, kravičky jsme měli jako šišky, tak jsme se zabavily v tom lese, nebo jsme sbírali borůvky, ostružiny, maliny, co bylo. Jak už děcko choditi nebo udělat něco, no tak většinou se zaměstnalo prací a dřevo, to se nařezalo, muselo se uložit, nanosit, schovat.*⁹⁸ Starší bratři chodívali pást kravičky na louku, která byla od domu vzdálená asi půl hodiny. Dlouho po válce, jak už byla Aloisie Bražinová větší, vypomáhala matce v domácnosti a hlídávala své mladší sourozence.

Horské podmínky a půda nebyla vyhovující pro pěstování mnoha plodin, jídelníček se proto skládal především z brambor. Její matka uměla brambory zpracovat na několik způsobů, jak nasladko, tak naslano. Dalším důležitou surovinou bylo mléko, ze kterého se zpracovávalo máslo. *„My jsme se měli dobře i doma, my jsme neměli hladu, vždycky chleba byl. Maminka, když nebylo chleba, brambory jsme měli pořád ve sklepě, takže se udělaly halušky, do dneška jich mám ráda, takové ty chlupaté halušky, z vařených brambor noky, tak se to pocukrovalo, trochu máku se nasypalo a bylo. My, jak jsme měli ty kravičky, tak jsme měli ten kusek másla, mlíčko a tvaroh.*⁹⁹

Samozřejmostí byla také výchova k náboženství. Rodina chodívala pravidelně na mše do kostela. V adventní době tradičně chodívala na jitřní mše,¹⁰⁰ které se uskutečňují v časných ranních hodinách při svitu zapálených svíček. *„(...) to bylo sněha po kolena. Dostali jsme svíčku do papírového pytlíku a šli jsme. Museli jsme jít opatrně. Já jsem nad Martiňákem spadla, svíčka mi zhasla a pytlík mi shořel, ale potom bylo světlo, tak jsme došli. Na jitřní, to se chodilo, myslím, na pět hodin, nebo tak nějak. Na Vánoce tu na Čeladné byla půlnoční a tam (na Horní*

⁹⁷ Rozhovor s Aloisii Bražinovou (nar. 1938), 2. 7. 2022, Čeladná.

⁹⁸ Rozhovor s Aloisii Bražinovou (nar. 1938), 2. 7. 2022, Čeladná.

⁹⁹ Rozhovor s Aloisii Bražinovou (nar. 1938), 2. 7. 2022, Čeladná.

¹⁰⁰ Neboli roráty. KAZMÍŘ, Silvestr – GESTER, Silke: *Slovník valašského nářečí*. Zlín 2012, s. 404.

Bečvě) *jitřní*.¹⁰¹ Společné modlitby měly své místo i před jídlem a před spaním, kdy děti předříkávaly modlitbu k andělu strážnému:

*„Anděličku, můj strážníčku,
opatruj mou dušičku,
opatruj ji ve dne v noci
od škody a zlé moci.
Anděličku, strážce můj,
duši, tělo opatruj.“*¹⁰²

Život Aloisie Bražinové byl v porovnání s ostatními pamětníky náročnější. Sociální služby a zařízení byly vzdálené až několik kilometrů daleko. Doprava byla omezena na pár autobusových linek, které jezdily ráno do kostela, práce a odpoledne zpátky. Lidé se museli dopravovat především po svých. Cesty si zkracovali přes lesní chodníčky. Základní potraviny zajišťoval jediný obchod v okolí na tzv. Plucnarce. Jediná byla i škola. Problémem byla i dostupná zdravotní služba. Za války sídlil nejbližší lékař ve Frýdlantě nad Ostravicí. Se závažnějším zraněním se však cestovalo až do nemocnice ve Frýdku – Místku.

Aloisii Bražinové utkvěl jeden z intenzivních zážitků, kdy se do nemocnice musela odebrat za doprovodu dědečka. *„(...) ruku jsem měla zlomenou, když jsme sáňkovali. To taky mě dědeček dovezl do Frýdku do nemocnice. Mi to dali do sádry, aby mi to rychle uschlo, protože jsem šla hned domů, tak mě zavřeli do kotelny, tam bylo teplo a aby mi to uschlo. Dědeček někde do hospody na pivo, tak si tam poseděl a my v osm hodin potmě z Frýdku jsme jeli na Podolánky, tam jsem se strašně bála v té kotelně. (smích)*¹⁰³

Svízelnější chvíle přišly s příchodem partyzánů v roce 1944. Díky neprůstupným lesům osada nabízela ideální místa úkrytu i prostor pro partyzánský způsob bojů. Za jejich přítomnost v těchto lesích někteří podolanští obyvatelé zaplatili svými životy. Od jejich příchodu byli vystaveni prakticky každodenně velkému strachu z represivního chování německých vojáků, kteří se snažili proti partyzánům postupovat. Na silnicích Němci požadovali u každé osoby legitimaci, prohledávali chalupu od chalupy a zavíraly osoby, které partyzánům pomáhaly. Situaci obyčejným obyvatelům neulehčovali taktéž kolaboranti.

¹⁰¹ Rozhovor s Aloisií Bražinovou, (nar. 1938), 6. 5. 2023, Čeladná.

¹⁰² Rozhovor s Aloisií Bražinovou, (nar. 1938), 6. 5. 2023, Čeladná.

¹⁰³ Rozhovor s Aloisií Bražinovou (nar. 1938), 2. 7. 2022, Čeladná.

Následující citace popisuje živou vzpomínku pamětnice na okamžik, kdy jako malé děvče se svým o pár let starším bratrem odešli jednoho dne na běžný nákup chleba do místní prodejny „na Plucnarku“. Po cestě je však zastavila německá hlídka. „*A my jsme šli do toho obchodu a teď najednou „Halt! Kde jdete!?“ Tak brácha říkal, já jsem měla snad čtyři nebo pět roků, malá jsem byla ... no těch roků, nevím, kolik mi bylo, a tak namířili na nás samopalem a musíte jít s námi. No já jsem nechtěla jít! Šla jsem do toho sněha z té cesty a že ne, že já s nima nepůjdu a tak brácha říkal: „Ale tak pojd' Lojsko, pojd', musíš s námi jít!“ Tak jsem se sebrala a šla jsem s nima. Nás zavřeli do té boudy. Tam bylo plno lidí. Byly tam sousedky, od Bernardka, tam byly i děvčata od Jiřiny, Tonka. Už jsme viděli, že tam jsou známí, tak jsme nebečeli. Ony se přimluvily, aby nás pustili, že jsme děcka, že jsme šli na chleba jenom, že nikde jinde jsme nešli, no nás pustili a my jsme přišli domů celí ubečení, tak to si pamatuju.*¹⁰⁴

Podle svědectví pamětnice, to byla každá chalupa, včetně jejich, ve kterých lidé ve svých příbytcích partyzánům poskytli přístřeší, jídlo, oblečení, zimní kabáty. „*(...) tu byly plné hory partyzánů, na Bažínách též posbírali, na Martiňáku, celé rodiny posbírali, protože, kdo jim měl pomáhat?! No tak, ale byli tu kolaboranti, ti vyzrazovali.*“¹⁰⁵

Rodiče se snažili své děti před zprávami ohledně partyzánů uchránit. O válce před svými potomky vůbec nemluvili i z důvodu, aby děti neprozradily na veřejnosti informace, což by mohlo ohrozit bezpečí celé rodiny. „*(rodiče) vždycky měli nějaké tajnosti. Přišla třeba sousekka Tonka Bernadková a už šly (s matkou) do síně, tam si něco šuškalý, abychom o tom nevěděli.*“¹⁰⁶

Aloisie Bražinová přiznává, že jako dítě si plně neuvědomovala míru hrozícího nebezpečí, až později ve starším věku se od své matky dozvídá, například o úkrytu zraněného náčelníka štábu partyzánské skupiny Jana Žižky Dajana Bajanoviče Murzina: „*(...) a toho Murzina jsme měli v té šedesátce za plotem,*¹⁰⁷ *tak my jsme o tym nesměli vůbec vědět, to až potom nám řekli rodiče, a oni (Němci) ho hledali se psem! A oni ho nenašli! Mamka říkala, že to byla hrůza, že se všeci třásli strachy a tak oni (kolaboranti) něco, že Tkáčovi věděli o tom, tak těch Tkáčů z té Znajky*¹⁰⁸ *sebrali všechny.*“¹⁰⁹

¹⁰⁴ Rozhovor s Aloisií Bražinovou (nar. 1938), 2. 7. 2022, Čeladná.

¹⁰⁵ Rozhovor s Aloisií Bražinovou (nar. 1938), 2. 7. 2022, Čeladná.

¹⁰⁶ Rozhovor s Aloisií Bražinovou (nar. 1938), 2. 7. 2022, Čeladná.

¹⁰⁷ Pro lepší orientaci rajónů se jednotlivé lesy číslovaly.

¹⁰⁸ Dnes již neexistující osada mezi Čeladnou a Horní Bečvou.

¹⁰⁹ Rozhovor s Aloisií Bražinovou (nar. 1938), 2. 7. 2022, Čeladná.; Osud rodiny Tkáčů přiblížila při rozhovoru s pracovníky z Paměti národa paní Miroslava Kaštovská, která se v osadě Znajka narodila roku 1931. Během podzimu 1944 jejich dům často navštěvovali partyzáni. Jednou v době probíhající operace Tetřev došlo k přestřelce mezi Němci a partyzány v blízkosti jejich domu. Z boje vyšel zraněn také náčelník štábu partyzánské brigády Dajan Bajanovič Murzin. Rodina Tkáčových se jej ujala a v bunkru o něj tajně opečovávala. Později byl otec

Zavřen gestapem byl i jejich soused. Oběťmi se stali i někteří rodinní příbuzní paní Bražinové. „Taky jsme přišli o dva bratrance, oni bydleli, od tety křesničky, bydleli na Lhotské.¹¹⁰ Tam bydlelo hodně lidí, paní Polášková, tady na Čeladné, co Polášek jezdí autobusem, jeho manželka pocházela ze Lhotské a hodně lidí tam bydlelo. A byl tam strýc Jan, teta Františka, křesná Myslikovjanoná, oni měli taky děti a jak ustupovali ti (partyzáni) a přišli (Němci) za nima a sebrali jedno dítě, museli poslat s nima, jak od Polachů, tak od těch Myslikovjamů, dovedli za stodolu a tam jich zastřelili.¹¹¹ No jsou pochováni na Bílé. Protože na Čeladnu bylo daleko, Čeladná byla tak z ruky, ale po těch horách na Bečvu, na Bílu, to Mezivodí, to bylo po chodničkách, to bylo přes ty lesy, to bylo blíž.“¹¹²

V době, kdy už partyzáni postupovali směrem k Hostýnským vrchům, Němci stále prohledávali domy, kde by mohli být ukryti. Paní Bražinová vzpomíná, že v té době obyvatelé museli poskytnout německému vojsku místo na přespání. Kromě větších budov, škol, zabírali i obyčejné obydlí. Také i u nich mnoho Němců přespalo na slámě v jizbě, nebo na půdě, v podstatě, kde se dalo. „Jak jsme chtěli jít na záchod, tak nás tatka vzal na ramena, překračoval, to si taky pamatuju, jak jich překračoval, jak leželi na té zemi. Ale zase nebyli všichni stejní. Jak odcházeli, tak říkala maminka, že jim dali chleba, cukr, sůl a že mají taky doma děti. Takže nebyli všichni stejní. Jak je to teď, tak to bylo i v té době.“¹¹³

pamětnice Jindřich Tkáč zavřen na základě udání konfidenta. V den jeho zatčení bylo Miroslavě Tkáčové čtrnáct let. Ona a její další sourozenci se stali svědky brutálního zacházení Gestapa s otcem. Odvedena byla i jejich matka, která se po pár dnech navrátila. Otce však rodina již nikdy neviděla. Paměť národa: *Miroslava Kaštovská*. In: <https://www.pametnaroda.cz/cs/kastovska-miroslava-20120808-0> [cit. 26. 3. 2023].

¹¹⁰ Dnes pozapomenutá tragédie, která se udála na samotě zvaná Lhotská, v jejích místech stály domy, ve kterých nalézali zázemí a pomoc také partyzáni. Svědectví vypověděla tŠtěpánka Kaliková, která se svou rodinou v místech za války bydlela. Její muž František Chovančík byl kvůli pomoci partyzánům zatčen a popraven v Kounicových kolejích. Paní Kaliková zůstala se svou dvouletou dcerou sama a žila v permanentním strachu. Situace v sousedních domech byla otřesná, každá z nich o nějakého člena rodiny přišla. Po válce se z místa odstěhovala. Paměť národa: *Štěpánka Kaliková* In: <https://www.pametnaroda.cz/cs/kalikova-stepanka-1921> [cit. 7. 5. 2024].

¹¹¹ Dle pamětnice oba chlapi měli okolo čtrnácti let. Rozhovor s Aloisií Bražinovou (nar. 1938), 6. 5. 2023, Čeladná.

¹¹² Rozhovor s Aloisií Bražinovou (nar. 1938), 2. 7. 2022, Čeladná.

¹¹³ Rozhovor s Aloisií Bražinovou (nar. 1938), 2. 7. 2022, Čeladná.

Jaroslava Lišková, rozená Bělská

Jaroslava Lišková se narodila pár dnů před vyhlášením všeobecné mobilizace v roce 1938. S láskou vzpomíná na své rodiče. Otec byl vyučeným stolařem, který měl doma svou dílnu. Ve stolárně se učili řemeslu tovaryši, kteří malé dívce občas vyrobili postýlku pro panenky. Jejím vzorem byla matka, na které si cenila její starostlivost o děti, zbožnost a mírumilovnou povahu.

Chvilé na malém hospodářství trávila kolem hospodářských zvířat, pásala kozy, obstarávala slepice, nebo vypomáhala matce v kuchyni. Společně s bratrancem a sestřenicí lítalí v potocích nebo hráli na divadlo. *„My jsme si na dvoře hráli s děčkami sami. Měli jsme takový malý žebříňáček, co můj tatínek, a byl tu můj bratranec z Ostravy se sestřenicu, tu jsme dali takové desky, tu si naši rodiče museli sednut a hráli jsme divadlo večer. To bylo, to byla paráda. Taka stará truhla na hůře po prababičce, tam byly také šaty, staré sukně, tak jsme se nastrašili no a potom jsme to tak narychtovali, hráli jsme si na svatbu. Tu byl takový baňok, tam jak je tu u Pavlisků, jak to ide přes to ta cesta, tam bylo bahno, na to jsme zašli, nadělali jsme kuličky, dřubky do teho a pískem, že to máme koláče, včil ten Indra jako ženich a jeho sestra Zdeňka jako nevěsta. (...)“¹¹⁴*

Její dětství během závěrečných dvou let války se neslo v intenzivním strachu z německých vojáků, zbraní a bombardérů. Snášela špatně zvuky přelétávajících letadel směřujících na Ostravu. *„Když jsem musela jít sama ze školy obecné, bála jsem se, že tam nemám nikoho známého na cestě, že mě nikdo nečeká a když letělo letadlo, tak jsem honem utíkala pod nějaký keř se schovat, protože jsem se bála, že to letadlo na mně spustí bombu. Takže věčně ve strachu jako děcko, které je ještě hloupé vlastně, šest sedm roků, to nepozná, co je, až v dospělosti mu to dojde, co to je ta vojna, ale strach má, když vidí samé vojáky s puškami na rameně.“¹¹⁵*

Dny osvobození ruskými vojáky Jaroslava Lišková prožívala spolu s rodiči, o čtyři roky mladší sestřičkou a sousedy ukryti ve sklepě jejich domu. Boje Němců s Rusy probíhaly totiž blízko jejich obydlí. *„(...) nejednou přiletěl ten můj strýc Jenda a říkal: „Honem, honem do sklepa, že ide fronta a bude se střílet!“ No a protože moje maminka, nebylo chleba (...) a moja maminka zadělala na buchtu, abychom měli co jezť, a ona tu buchtu měla v pecu, v takovém, co kdysi byly, ještě přiložila do peca a my honem jsme museli do sklepa jít, (...). Ale včil si*

¹¹⁴ Rozhovor s Jaroslavou Liškovou (nar. 1938), 8. 10. 2022, Čeladná.

¹¹⁵ Rozhovor s Jaroslavou Liškovou (nar. 1938), 8. 10. 2022, Čeladná.

*vzpomněla naráz, že má tu buchtu. Tak můj tatínek musel letět (...) tam byly dva kamenné obrovské schody, tak musel letět z toho sklepa po schodech do chalupy pro buchtu, vytáhnout ji a letět zpátky. A ty kulky mu nad hlavu litaly. My jsme měli samé díry v té staré omítce, od tych kulek, jak oni stříleli. Tomu jenom fučelo nad hlavou. Štěstí, že se vrátil. Tak jsme měli aspoň tu buchtu, ať jsme měli co jezít, voda tam někde tekla z vodovodu.*¹¹⁶

Válku rodina přečkala bez újmy. Štěstí neměla její další rodinní příbuzní. Jaroslava Lišková se později po válce dozvěděla o nepříznivém osudu rodiny strýce, jednoho z bratrů otce. Jednoho dne strýce odvedlo Gestapo z práce, údajně za peněžitý příspěvek do sbírky pro matky a vdovy politických vězňů. Strýc poté zemřel ve vyhlazovacím táboře v Osvětimi. Jeho zavření snášela nejhůře jeho šestnáctiletá dcera, která po nervovém zhroucení zůstala odkázána ležet na lůžku. Z otcovy tragického uvěznění se nikdy nevzpamatovala a v roce 1942 zemřela.

Po skončení druhé světové války Jaroslava Lišková chodila do druhé třídy obecné školy, s níž se pojí ještě jedna vzpomínka související s válkou. *„(...) přišla k nám jedna holčička, dodneška ještě žije, tady v poli, vedle mě bylo místo volné v lavici, celá hubená kost a kůže, vystrašená celá, posadila ju paní učitelka vedle mě. Jmenovala se Klára. Třásla se, všeho se bála a nemohla se ani učit, protože se zajíkala, nemohla mluvit, ona uměla jediné německy.*¹¹⁷ Jde o paní Kláru Mikeskovou, která se o své vzpomínky pro tuto práci taktéž podělila.¹¹⁸

¹¹⁶ Rozhovor s Jaroslavou Liškovou (nar. 1938), 8. 10. 2022, Čeladná.

¹¹⁷ Rozhovor s Jaroslavou Liškovou (nar. 1938), 8. 10. 2022, Čeladná.

¹¹⁸ Dětství Kláry Mikeskové se výrazně lišilo od pamětníků z Čeladné. Narodila se a téměř celou válku prožila v Polsku. Její rodiče byli německého původu, díky čemuž se ocitla v transportu, který měl jí a další německé děti odvést do bezpečí do Německa před osvobozujícími vojsky, která postupovala z Výchovu. Do Německa se však nikdy nedostala. Její pozoruhodný příběh je podrobně zpracován jako exkurz.

Jaroslav Šigut

Jaroslav Šigut se narodil roku 1939 v domě, v němž strávil celý život. Jeho otec byl kovozemědělec, pracoval ve Vítkovických ocelárnách a domů se navracel až večer. Dny strávil nejvíce s matkou, které spolu s dvěma staršími bratry pomáhal s pracemi kolem domu.

Díky tomu, že vlastnili kousek pole, kravku a drůbež, nikdy nepocítili hladu, i přes povinné dávky mléka a vajec, jež odevzdávali Němcům. Červené potravinové lístky, na které měl nárok jeho otec, jakožto zaměstnanec v hutích, poskytovaly rodině větší přiděl masa. Z pokrmů, které tvořily jídelníček rodiny, to byla zelňačka, mléčná polévka či tzv. vyplíšťák – plácek z brambor opečený se švestkami. Pochoutkou byly klasické opečené brambory na otevřeném ohni.

S ohledem na jeho nízký věk, osobních vzpomínek na první léta války nemá. Z raného dětství si pamatuje, jak sedával u okna v ložnici a sledoval dění na silnici vedoucí u jejich domu. Cesta vedla do města Frenštátu pod Radhoštěm, po které často Němci přepravovali svou vojenskou techniku a zbraně.

Relativně poklidný průběh války narušilo rozhodnutí o tom, že prostory stájí na statku rodiny Šigutových budou využívány pro ustájení koní německé armády. „(...) začalo údobí, kdy Němci začli prohrávat. To táhly kolony zase zpátky na Frenštát. Tím, jak jsme bydleli kousek u hlavní cesty, nastěhovali nám koně do maštale. Měli jsme tady jednoho pána, on byl Maďar, trochu uměl slovensky, takže jsme se s ním jakžtakž domluvili. Byl to dobrý chlap, on byl jako pucak, staral se o koně, udržoval je. On spal u nás v kuchyni, stravoval se s náma, rodiče jej živili, to samé i koně, seno, to si brali jako samozřejmost, co jsme měli my pro dobytek, jsme jim museli dávat.“¹¹⁹

Jaroslav Šigut si dále vzpomíná na lidský a přátelský přístup maďarského vojáka. „Tehdy už lítavala letadla, shazovali letáky, my jako kluci jsme to sbírali, ale ten Maďar nám to okamžitě všecko posbíral a strčil do peca a říkal, že kdyby na to přišli Němci, že nás mohli postřílet. On nás vlastně jako tata chránil. Měl též rodinu doma, když oni podepsali spojenectví, Maďaři s Němcami pakt, museli narukovat, on měl asi kolem 40 let. Říkal, že má též doma dva kluky, ale že musel jít na vojnu.“¹²⁰

Na podzim v roce 1944 se situace v domě rodiny Šigutů dramaticky změnila s obsazením jejich chalupy komandem, které mělo z jejich domova vyhovující pozici pro

¹¹⁹ Rozhovor s Jaroslavem Šigutem (nar. 1939), 3. 8. 2022, Čeladná.

¹²⁰ Rozhovor s Jaroslavem Šigutem (nar. 1939), 3. 8. 2022, Čeladná.

hlídkování okolí. V té době totiž začaly působit v obci partyzánské skupiny. Situace nad Čeladnou byla nejistá. Vyhlášené bylo i stanné právo. Rodina neměla na výběr a německé vojáky musela snést v domě celou zimu. Obtížná situace si vybrala nespravedlivě svou daň především na zdraví jeho matky. „(...) byla krutá zima, oni, když obsadili naši chalupu, právě tu místnost, co jsme tam měli vzadu, tak se tam to komando nastěhovalo, tam chodili na hlídky a brali nám také uhlí do pecí!¹²¹ Neptali se, zda nemáme čím topit. Otec zašel za oficírem, kterému řekl, ať nám to neberou, že nemáme my nad čím vařit a on vytáhl pistol a buď dáš nebo nedáš. (...) Co proti zbrani by udělal. Těžká situace hlavně působila na matku, žena je vždycky psychicky trochu (zranitelnější). Barák byl furt otevřený, člověk, kde se hmul, tak tam byli Němci. To trvalo přes tu zimu celů, ale přežili jsme to i s tím topením. (...) Matka onemocněla a v 51. roku zemřela na následky toho psychického vysílení, otec byl v robotě, nevěděla, jestli se vrátí, protože byly nálety i na vlaky, takže ta obavu o něho (...).“¹²²

Při osvobozeneckých akcích ruskou armádou na jaře roku 1945 se stav o moc nezlepšil, znovu jejich hospodářství obývali ruští vojáci. Okolnosti rodiče dovedly k rozhodnutí, že děti i s cennými věcmi odstěhují k prarodičům, kde zůstali, dokud nepřešla hlavní fronta. „No ale to už se vědělo, že teď oni všechno berou. Tak otec odstěhoval nás k rodičům svým pod Ondřejníkem (zřejmě měl na mysli sousedící obec Kunčice pod Ondřejníkem), odkud pocházel on a tam jsme spali ve sklepě na bramborách, nesmělo se svítit. On odved dobytek a nábytek a ložnici nastěhovali do chlíva, ten byl zamknutý. Oni, kde co viděli, Rusi, tak hned brali. Jestli rýče nebo kosu, pilu, pro ně to bylo nářadí, které oni neznali. Jejich úroveň byla přeci jen daleko nižší těch vojáků. Ale ti si alespoň vařili sami, to je pravda, tak měli polní kuchyň, oni hnali s sebou vojsko a jejich krávy. Tím se zásobovali na jídlo.“¹²³

V těsné blízkosti jejich domova ruští vojáci odstřelovali německé vojáky na hoře Ondřejníku. Dům, vyjma proděravělé střechy a vybitých oken, se obešel bez větších škod. Proto se rodina, jakmile odtáhli Rusové pryč, mohla nastěhovat zpátky.

Druhý voj Rusů, jenž podle pamětníka byl složen hlavně z mladých chlapců, jímž tipoval kolem patnácti let, znovu obsadili jejich domov. Vše ale probíhalo již bez bojů. Jejich přítomnost rodinu už tolik neznepokojovala, spíše jejich dočasný pobyt zavdal na několik úsměvných okamžiků, které vykazovaly o nízké kulturní úrovni Rusů z venkova. Jedním z nich byla reakce ruských chlapců na kočár frýdlantské pohřební služby, který byl ustájen v otcově

¹²¹ Na místech, kde Němci hlídkovali si postavili dřevěné budky, v nichž si zřídili pece.

¹²² Rozhovor s Jaroslavem Šigutem (nar. 1939), 3. 8. 2022, Čeladná.

¹²³ Rozhovor s Jaroslavem Šigutem (nar. 1939), 3. 8. 2022, Čeladná.

stodole. „*Jak tady ti Rusi přišli, tak všechno první museli otevřít a oni jak vlezli do stodoly a viděli tam takový vůz, takový kočár, což bylo pro Rusy jako zjevení, a už že to to rozstřílejí, no ale ten důstojník byl trochu rozumnější a otec mu vysvětlil, že se v tým vozí mrtví na hřbitov. A on, estli jenom páni nebo aji máni, otec pravil všichni, tak jak jsme obyčejní, tak to prý nechali být, když to je pro obyčejný lidi (...).*”¹²⁴

¹²⁴ Rozhovor s Jaroslavem Šigutem (nar. 1939), 3. 8. 2022, Čeladná.

Exkurz: Polské děvče s německým původem

Kapitola představí zajímavý osud jedné pamětnice, která prošla klikatou cestu, která ji svedla až na Čeladnou, ve které prožila následně celý život.

Klára Mikesková se narodila německým rodičům v první červnový den roku 1936 v polské vesnici Konopnice, nacházející se v okrese Rawa Mazowiecka. Paní bylo dva roky, když její otec podlehl tuberkulóze. Její matka Salomea Nithammer se starala o svou dcerku a o svého otce sama na malém hospodářství ve vesnici nedaleko Varšavy.

První léta života Kláry Mikeskové byla poměrně pohodová. S příchodem druhé světové války přišly změny, přičemž první roky konfliktu ji a její dětství příliš neovlivnily. Pamatuje si pouze to, že slýchávala občasnou střelbu, sem tam se doslechla o požárech domů zasažených bombovými útoky, nebo když cestovala s matkou do větších měst, viděla, jak lidé kopou zákopy. Rodina se pak v době bombardování musela ukrývat v bunkrech. Z častého nabádání k opatrnosti své maminky si jako dítě uvědomovala, že venku není příliš bezpečno, zdržovala se tudíž co nejbližší svého domova.

Se svou polskou kamarádkou, která bydlela v sousedním domě, si často hrávala. Paní si vzpomněla na jednu dětinskou nebezpečnost, kterou udělaly, když kolem nich zrovna procházela skupina údajně německých zajatých vojáků. „(...) *nás nic chytřejšího nenapadlo, než vzít kamínky a po nich jsme je tam házely a mamka volala „Komm her!“ Já jsem přišla domů a vím, že jsem za ucho dostala. Maminka mi říkala „To už v životě nedělej!“ německy. Tak jsem si to fakt zapamatovala.*“¹²⁵

Ke konci války vyšlo nařízení, v němž všechny děti původu německého musí být dopraveny do Německa.¹²⁶ Jejich rodiče měly být přivezeni až posléze. Děti byly shromážděny ve sběrném táboře, odkud byly naloženy do vlaku. Matka Kláry Mikeskové výnos sice uposlechla, ale na poslední chvíli si to rozmyslela a do tábora se ještě vrátila, jenže bylo již pozdě. Vlak s dětmi, kterých dohromady bylo zřejmě více než sto,¹²⁷ už odjel směr Německo přes území Protektorátu Čechy a Morava.¹²⁸

¹²⁵ Rozhovor s Klárou Mikeskovou (nar. 1936), 22. 1. 2023, Čeladná.

¹²⁶ Němečtí obyvatelé Polska odcházeli ze země v průběhu posledních dvou letech války, kdy začala Rudá armáda vítězit. K jejich evakuaci jim pomáhaly částečně i říšské úřady. DAVIES, Norman: *Polsko, dějiny národa ve středu Evropy*. Praha 2003, s. 92, 96.

¹²⁷ Pamětnice mluví o „*celém houfu dětí*“, přesný počet ale není znám.

¹²⁸ Problematiku evakuace německých dětí, které byly situovány pro větší bezpečí do Protektorátu z německých průmyslových měst, rozebírá práce historičky Radky Šustrové. Říši na sklonku války na jaře roku 1945 šlo o

Nakrátko nato matku po dceřině odjezdu zavřeli. Pro svůj německý původ byla odsouzena k nuceným pracím na čtyři roky, které si odpracovávala budováním válekou poničenou Varšavu.¹²⁹ Klářin dědeček musel sloužit u polských sedláků, kteří se k Němcům, jako on, krutě mstili, což vyvrcholilo údajně jeho smrtí. Matka po čtyřech letech nucené práce byla odsunuta do východního Německa, přičemž začala hledat svou dceru. Využila pomoci Červeného kříže i její sestřenice, která v Německu žila. Pátrání bylo dlouho neúspěšné.

Později se matka rozhodla po dlouhém rozmýšlení odjet za rodinnými příbuznými do Kanady. Na cestě, konkrétně se nacházela v německém městě Brémy, ji zastihl dopis, v němž se dozvídá informace o své dceři, která našla svůj nový domov v Čeladné. Matka se však už nemohla vrátit. Psal se rok 1953, když emigrovala do Kanady. Setkání matky s dcerou se tak oddálilo o několik let později.

Vraťme se však ke Kláře Mikeskové a o její cestě vlakem do Německa. Kvůli událostem na konci války transport byl několikrát přerušován, buď kvůli probíhajícím bojům či poničeným kolejím. Děti se několikrát musely přesunovat jinými dopravními prostředky, jako nákladními automobily nebo jít pěšky i během nocí. Z pěších pochodů si pamětnice pamatuje neustálé přiléhávání k zemi nebo ke stráním, když viděli nebo slyšeli letící bombardéry. Po cestě míjeli hořící budovy. V paměti ji utkvěl sedlák ležící na rozoraném poli, u nějž nedokázala určit, zda byl živý nebo mrtvý. „*Jak jsme někde pochodovali, nevím, kde to bylo, tak ty letadla letěly, viděla jsem, jak tam sedlák nebo farmář oral, tak jsme jenom z vrchu viděli, buď byl mrtvý nebo nebyl mrtvý, nevím, jak říkám, taková ta hrůza jako děcka jsme šli. No a pak sem, jak ty nálety byly, jsme šli, tam byl velký barák, jenom si pamatuju, jak ty letadla letěly na tu budovu velkou,*

zajištění bezpečného přesunu všech německých dětí, a to i z jiných východních zemí, zpět do Německa. V souvislosti s příběhem pamětnice, muselo jít i o děti, které zpravidla nemusely být přivezeny na počátku války z Německa, ale stačil německý původ jejich rodičů. Děti byly soustřeďovány do táborů a mnohdy na odjezd čekaly v areálech i několik dní. Většina z nich se dostala do bezprostředních konfrontací s důsledky války v táborech a i během cesty, jak je tomu i v případě paní Mikeskové. ŠUSTROVÁ, R.: *Pod ochranou protektorátu*, s. 236-237.

¹²⁹ Podobná situace nastala například v Moravské Ostravě. Přítomným Němcům po válce bylo na základě dekretu prezidenta republiky odebráno státní občanství a domovské právo. Část Němců, která ve městě zůstala, byla povinna nosit na šatech označení „N“, bylo jim zakázáno nakupovat, vlastnit kola, rozhlasové přijímače a nesměla užívat veřejné dopravy. V prvních dnech osvobození vzniklo několik internačních a pracovních táborů. Vykonávali nucenou práci v dolech, železárnách nebo chemických závodech. Uvnitř táborů fungovaly tristní podmínky. Stačila sebemenší záminka ke krutému chování ze stran dozorců. Některé tábory fungovaly až do roku 1948, kdy byl definitivně ukončen odsun německého obyvatelstva. PRYBYLOVÁ, B. a kol.: *Ostrava*, s. 503; Mimo jiné také v Čeladné nastala pracovní povinnost německým ženám, které neodešly do Německa. Státní okresní archiv Frýdek-Místek, fond Archiv obce Čeladná, inv. č. 34, *Archiv obce Čeladná 1834-1945(1959)*, s. 80. In: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=0622E49BB4A3428799CDB1814AEE67C4&scan=b4062e170fef44148b73b45b3b1c9a73> [cit. 29. 4. 2024].

tak to byl taky..., dneska už to vím, že se vytvořila tlaková vlna, co dokáže člověka zamáčknout (...).“¹³⁰

Do svého cíle vlak nikdy nedojel. Byl násilně zastaven v Klatovech u Plzně. Děti nahnali do velkého stavení, během něhož došlo i na střelbu. Dozorci, kteří děti doprovázeli, dostali strach a utekli pryč, včetně chlapce, který pocházel ze stejné obce a znal se s matkou Kláry Mikeskové, od níž dostal za úkol na její dítě dohlédnout.¹³¹ Následně potom děti našli američtí vojáci,¹³² kteří je přepravili do bezpečí dětského domova. Klára Mikesková se tak na krátkou dobu ocitá mezi dětmi české národnosti. V domově děti byly označeny žlutou páskou, která symbolizovala jejich německý původ.

Ze sirotčince si Kláru Mikeskovou vzala jedna německá rodina do pěstounské péče, s nimiž žila v obci Hamry u Klatov, nacházející se v Čechách u německých hranic. Na své nové rodiče vzpomíná ráda. Vybavuje si malého pejska, se kterým chodívali na procházky, na vojenské helmy roztroušené po lesích a také Američany, kteří rozdávali čokoládu. Pobyla u nich sotva šest měsíců, jen do té doby, kdy bylo nařízení k odsunu německého obyvatelstva z Československa. Klára Mikesková, byť byla původem Němkou, s pěstouny nemohla odejít. Jejich rozdělení těžce snášela, na nové rodiče si zvykla, ale marně se vzpouzela. „*Já vím, že pro mě přišla sociální pracovnice a ten pejsek mě bránil, tak za týden nebo čtrnáct dnů přišli zas, vůbec, já jsem se bránila, že s nima nepudu nikde, že mě je tady dobře!*“¹³³

Klára Mikesková poté pobývala v Praze u sociální pracovnice až do doby, když přišlo psaní, v němž rodina Maralíková z Čeladné vyjádřila zájem o děvče se postarat. Jednalo se o postarší manželé, kteří dali na radu svého syna, který je motivoval k doopatrování válečného sirotka za účelem, aby na stáří nebyli sami.

Další změnu prostředí a osob, které se o malou Kláru měly postarat, opět odmítala. Když pro ni do Prahy přijela jistá paní, která měla děvče doprovodit vlakem na Čeladnou, protestovala i přes nabízení všelijakých hraček z pražských hračkářství. Na druhý den se však poddala a na Čeladnou s paní odjela. Psal se den 21. ledna roku 1946. Kláře Mikeskové bylo tehdy devět let.

¹³⁰ Rozhovor s Klárou Mikeskovou (nar. 1936), 22. 1. 2023, Čeladná.

¹³¹ Osud k přibližně patnáctiletému chlapci nebyl příznivý. Z pozdějšího vyprávění matky pamětnice byl chlapec při útěku údajně zastřelen. Rozhovor s Klárou Mikeskovou (nar. 1936), 22. 1. 2023, Čeladná.

¹³² V práci Radky Šustrové se taktéž uvádí na základě vzpomínek o setkáních dětí se spojeneckými pozemními silami v okolí města Plzně. Samotné transporty s dětmi bývaly americkými vojáky kontrolovány. ŠUSTROVÁ, Radka: *Pod ochranou protektorátu, Kinderlandverschickung v Čechách a na Moravě, politika, každodennost a paměť 1940-1945*. Praha 2017, s. 238.

¹³³ Rozhovor s Klárou Mikeskovou (nar. 1936), 22. 1. 2023, Čeladná.

Po příjezdu do obce, v níž panovala tehdy tuhá zima, ji v novém domově babička s dědečkem, které takto nazývala, srdečně přivítali. Vzpomínala, že v teplé světnici, kde babička připravila oběd, bylo okno, k němuž přistoupila a zvolala: „*já už z této chaloupky nikdy v životě se stěhovat nebudu!*“¹³⁴ Pocit bezpečí a stálého domova byl pro malou dívku zásadní.

Druhý den šla do školy v doprovodu dědečka, a protože neuměla pořádně česky, až na pár slov, které pochytila od ostatních dětí z dětského domova, tehdejší řídící učitel Leixner děti ve třídě nabádal, ať Klárce neubližují. Děti si po nějakém čase na nové děvče zvykly a Klára se podle svých slov velmi rychle přizpůsobila.

¹³⁴ Rozhovor s Klárou Mikeskovou (nar. 1936), 22.1. 2023, Čeladná.

Exkurz: Převyprávěné vzpomínky pamětníků

Dnes je stále menší šance najít žijícího pamětníka druhé světové války, a když se poštěstí, často je to zdraví, které těmto lidem nedovoluje své vzpomínky sdílet. Doposud se práce zabývala vzpomínáním osob, kteří ve zkoumaném období prožívali své nejranější dětství, z čehož na konci války nejstarší pamětníci, se kterou byl uskutečněn rozhovor, bylo patnáct let. Život dospívajících starších dětí nad patnáct let práce nesledovala. Při hledání pamětníků se však našlo pár respondentů, jež byli ochotni vypovědět zajímavá svědectví o svých již nežijících rodičích či v druhém případě šlo o vzpomínky převyprávěné od pamětníka, který kvůli zdravotnímu stavu je sám vypovědět nemohl.

U svědectví vyprávěné „z druhé ruky“ se nepochybně zvyšuje riziko vědomé nebo nevědomé přeinterpretace vzpomínek, což tento fakt vyvolává u historiků pochopitelně větší pochybnosti v otázce důvěryhodnosti převyprávěné historie. I přesto celkový přínos pro výzkumy může být obohacující, nejen v problematice historie, ale i psychologie, především co se týče kolektivní či rodinné paměti atd.

Válečné dospívání

Následující odstavce představí několik vzpomínek pana Stanislava Chromčáka, který se narodil několik let po válce. Vypovídal svědectví o svých rodičích, kterých se dotklo totální nasazení. Z Čeladné byli podle Stanislava Chromčáka totálně nasazeno více než třicet lidí. Šlo převážně o ročníky narozené v letech 1921 a 1924. Část z nich byla nasazena, jak v tuzemsku, tak i v Německu. Mimo jiné v místní tkalcovské továrně pro posílení výroby pro wehrmacht bylo umístěno asi dvacet nebo třicet dívek ze Slezska, z nichž některé se po válce v obci usadily a založily rodiny.¹³⁵

Matka i otec pana Chromčáka se narodili v roce 1924. Školní povinnou docházku oba vyšli v roce 1938. Když válka započala, bylo jim patnáct let. Otec z finančních důvodů si nemohl dovolit pokračovat ve studiu na další škole. V prvním roce rozebíral pohraniční opevnění u Těšína, poté pracoval na úpravě řeky Ostravice. V roce 1942 nastoupil do učení na kováře, ale pro svou útlou postavu fyzicky náročnější obor nedostudoval a nakonec se vyučil strojním zámečnickem. Ke konci války patřil mezi totálně nasazené Čechy v ostravské elektrárně. Dle slov pana Chromčáka, jeho otec na své mládí nevzpomínal tak nerad, na rozdíl od jeho matky.¹³⁶

V jejím případě po obecné škole následovalo dvouleté studium v klášterní škole, o níž už bylo pár informací uvedeno v medailonku J. K. Tak jako zmíněná pamětnice si matka pana Chromčáka řádové sestry oblíbila a jejich výuku pochvalovala. S řádovými sestrami udržovala dlouho po válce kontakt. Po studiu nastoupila do lékárny ve Frenštátě pod Radhoštěm. Poté však byla poslána na nucenou práci do zbrojovky ve Vsetíně, posléze do Říše, do německého města Luckenwalde nedaleko Berlína. Její emoce a silné prožitky výstižně popisují řádky památníku, do něhož si dne 7. června roku 1944 zapsala:

*„Je po práci. Ve vzpomínkách se vracím k celodenní činnosti.
A dnes vzpomínáme mimo to, že jsou tomu právě 4 měsíce,
co jsme opustily domov. Snad v tu chvíli jsme byly právě
někde mezi Olomoucem a Třebovou. Vstříc novému, nezná-
mému životu –
Loučím se s domovem. Tatínek mi žehná chvějící se rukou a
pláče – pláče. Můj otec, který nikdy nedal najevo své pohnutí,*

¹³⁵ Rozhovor se Stanislavem Chromčákem (nar. 1952), 6. 11. 2022, Čeladná.

¹³⁶ Rozhovor se Stanislavem Chromčákem (nar. 1952), 6. 11. 2022, Čeladná.

v této chvíli se slzami v očích ke mně promlouvá, ale přece udatně říká: „Buď s Pánem Bohem, Mařenko, snad se zase shledáme, a jestli je to Boží vůle, abychom se dnes viděli naposledy, opatruj Tě P. Bůh.“ – Tatínek – nejlepší z mužů na světě, ach tatínku, jak Tě mám ráda, budu Ti moci jednou dokázat, a dokonce nahradit všechno, co jsi pro mě udělal? Poslední nashledanou milé chalupě, první krok do daleka. Kolikrát jsem se ještě otočila, dokud jí bylo kousek vidět. A jedeme do Frenštátu. V očích všech plno úzkosti, jen já jsem veselá – doopravdy? Ach, to loučení s maminkou, Liduškou, křesničkou a Františkou. Sedíme ve vlaku – poslední zamávání bílými šátečky – vidíme Vás naposled – na jak dlouho – kam jedeme – jaké to tam bude? Myšlenek roje víří hlavami, projevují se pláčem, nadáváním, vyprávěním, i skloněnou hlavou – jak u koho to působí. Ta příšerná cesta. Na spánek pomyšlení – a pořád nejistota. Konečně – Luckenwalde! To zklamání, otravná cesta do lagru, a lagr – čistíme, drhneme, připravujeme se do továrny - 4 měsíce už to jsou. To je zážitků, asi 30 poplachů, pár kraválů, zavřený barák, seznámení s Čechy, zájezd do Berlína, dé – Kum., loučení s propuštěnými, velikonoce v cizině, šmigrust, sem - tam kino, nářek nad zklamáním, drobné starosti, při nichž ten život tak strašně utíká. Jakých bude těch dalších 6? Pane Bože, chraň nás a opatruj.“¹³⁷

Podle vyprávění pana Chromčáka matka o této nepříjemné etapě svého života v Německu nechtěla mluvit. Navíc ji a dalším českým dívkám ze Slezska, kterých bylo asi 110, práci v německé továrně prodloužili o několik měsíců navíc.

Co se týče její náplní práce, díky svému studiu v klášterní škole měla perfektní průpravu v těsnopisu, psaní na stroji, ovládala výborně cizí řeči, včetně němčiny, proto její dovednosti byly využity pro vyřizování různých písemných dokumentů, psala dopisy adresované K. H.

¹³⁷ Jedná se o přepis fotografie výňatku z památníku. Fotografie byla pořízena a se svolením k uveřejnění zaslána autorce panem Stanislavem Chromčákem.

Frankovi, v nichž žádala o návrat těhotných dívek zpátky do Protektorátu. Rovněž překládala a tlumočila.¹³⁸

¹³⁸ Rozhovor se Stanislavem Chromčákem (nar. 1952), 6.11. 2022, Čeladná.

František Šrubař z Frýdlantu nad Ostravicí pohledem jeho dcery

Další vzpomínky patří paní Markétě Marelové, jejíž otec nebyl schopen kvůli zdravotním problémům vést rozhovor. Před komplikacemi se však dceři několikrát svěřil a barvitě povyprávěl mnohé zajímavé vzpomínky ze svého dětství a války.

Ačkoliv se nejedná přímo o čeladenského občana – svůj život prožil tenkrát v malém městečku ve Frýdlantě nad Ostravicí¹³⁹ – s Čeladnou zůstal spjat díky dalším rodinným příbuzným, kteří na rozdíl od něj za války v obci pobývali a i on za nimi často docházel. Stojí za podotknutí, že vzpomínky poskytují opět jiný pohled člověka, který žil mimo obec Čeladná. Byl tak konfrontován s odlišnými událostmi, se kterými se museli lidé z městečka potýkat.

František Šrubař se narodil v roce 1932. Jeho rodiče měli malé hospodářství. Matka byla ráznou paní, vedla celý chod domu a určovala i výchovu dětí. Vyrůstal se dvěma sestrami, před kterými se nedovolil říci jediné vulgární slovo. „*Před sestrama vůbec nesměl nadávat, že je někdo osel. S klukama si dokonce vytvořili zkratky nadávek, aby to ani rodiče nepoznali, třeba někdo je v. o. znamenalo velký osel.*“¹⁴⁰ Jeho otec pracoval ve slévárně ve Frýdlantě nad Ostravicí. Své rodiče miloval a jinak než „*maminko*“ a „*tatínku*“ je neoslovil. Rodiče své děti vedli k víře. Ze mši si dokonce ještě donedávna dokázal odříkat latinské modlitby. Před a po válce rodina jezdila na poutě na svatý Hostýn nebo Pustevny. Rád vzpomínal na výlety do okolních hor. Jednou za rok s babičkou chodily děti do Hukvald pěšky přes horu Ondřejník, obce Metylovice a Lhotku až na hukvaldský hrad.

Při jedné z procházek na Ondřejník s otcem za války se mu do paměti vryl jeden ze zážitků. „*Jednou s tatínkem a sestrami na byli Ondřejníku a přijelo tam panstvo od gestapa s manželkami, jedna byla Češka a kdosi tam hrál na harmoniku, veselo, zpěv. Němci šli do chaty, Češka zůstala pozadu, poprosila harmonikáře, zda by jí nezahrál „Ta naše písnička česká“. Údajně odpověděl, ať se nezlobí, že se kvůli ní nenechá zastřelit. Tak mi to tatka citoval, odpověděla mu na to, že je Češka a že jí smutno po českém jazyku, a dokonce mu dala velký peníz, ať jí to jen zahraje. „A co oni Němci?“ „Oni jsou vevnitř a oni neumí česky.“ Tak jí to nakonec zahrál, tak si oči otírala dojetím, kdysi nebyly rozvody jako dnes, když jste si vzala*

¹³⁹ Na město byl Frýdlant nad Ostravicí povýšeno v roce 1948. V průběhu války se o status města pokoušelo. Obec ve srovnání s Čeladnou mělo lepší sociální a hospodářské podmínky, poskytovalo lepší zdravotní péči a bohatší kulturní život. AL SAHEB, J. – MARŠÁLEK, P. – PINDUR, D. – ŠIGUT, D. – VAŠUTOVÁ, L.: *Dějiny Frýdlantu nad Ostravicí, Lubna a Nové Vsi*, s. 356.

¹⁴⁰ Rozhovor s Markétou Marelovou (nar. 1970), 19. 3. 2023, Čeladná.

manžela, tak jste s ním musela být, za války musely zapřít, že je Češka a přihlásit se k německé národnosti.“¹⁴¹

K hoře Ondřejníku se také pojí další historka z dětství. Během procházek obvykle míjeli chatu, která se však stala během války útočištěm německé mládeže. Tak jako v jiných Německem okupovaných zemích, došlo k vybudování táborů i v Protektorátu Čechy a Morava. Na Solárce byli umístěni převážně chlapi. Občané města na děti z Hitlerjugend nevzpomínají příliš lichotivě.¹⁴² Okolí tábora byli také německé hlídky. „*Tatka říkal, že chodili na Ondřejník na borůvky. Sourozenci šli spolu jednou a stráž tam stála. Z vysbíraného museli také část odevzdat, třeba pět litrů, tak litr Němcům! Jednou to obešli tu stráž, Němci „Halt!“ museli se vrátit, co nasbírali, jim vyhodili, rozsypali po zemi. Hitlerjugend tam jich byla plná chata, byli drzí, po Frýdlantu, když šli, shazovali čapky z hlavy a bylo lepší se jim vyhnout.*“¹⁴³

Do obecné školy chodil ve Frýdlantě, do níž nastoupil v roce 1938. Za války byla budova školy obsazena Němci. Žáci se učili v jedné z restaurací, do níž chodili jednou týdně. Výuka tak spíše probíhala doma, kde plnili zadané úkoly. Velkým zájmem byla četba později četl vše co se týče české a zahraniční klasiky, od F. L. Věka po Victora Huga. Knihy si vypůjčoval z knihovny, kde chořoval také panu učitelovi vypomáhat knihy ukládat.

Za války, protože se odevzdávala část potravin Němcům, se sousedy a s dalšími rodinnými příbuznými domluvili na lsti, do níž aktivně zapojili své děti. „*Domluvili se sousedy, že se zabije prase jednou za měsíc. Každý zabil v měsíci, tak aby se to nezkazilo a porozdávali si to mezi sebou, vraceli si navzájem, udilo se hodně, tatka vykládal, že chodil pěšky s tetou z Lubna, na sánky jim maminka naložila maso, vezli maso strýčkovi Rudolfovi, ten tam u sebe maso vyudil a vezlo se to zpátky. Lidi měli strach a mysleli si, že děti Němci nebudou kontrolovat. Z každého prasete se muselo odevzdat kus, bandaska sádla Němcům, někteří se snažili ušetřit, dali popel a navrch zalili sádlem, dělali se takové podvody. Němci pak přišli na to a zavedli, že u každé donášky musí být jméno s adresou. Mlelo se obilí doma pro prase, strýc Frantík měl doma větrný mlýn na Čeladné, Němci jej zaplombovali, mlít se nemohlo, ale plombu uměl oddělat, jak mu žito dovezli, tatka s tetou namlel žito v noci.*“¹⁴⁴

¹⁴¹ Rozhovor s Markétou Marelovou (nar. 1970), 19. 3. 2023, Čeladná.

¹⁴² Jiní frýdlantští občané vzpomínají: „*Celý den toulali se ulicemi, hulákali, pochodovali, troubili, všude jich bylo plno. Přeskakovali ploty, ničili zahrady, chovali se jako divá zvíř. A nikdo neměl a také si netroufal něco proti nim podnikat.*“ AL SAHEB, J. – MARŠÁLEK, P. – PINDUR, D. – ŠIGUT, D. – VAŠUTOVÁ, L.: *Dějiny Frýdlantu nad Ostravicí, Lubna a Nové Vsi*, s. 354–355.

¹⁴³ Rozhovor s Markétou Marelovou (nar. 1970), 19. 3. 2023, Čeladná.

¹⁴⁴ Rozhovor s Markétou Marelovou (nar. 1970), 19. 3. 2023, Čeladná.

V domě měli také rádio, z něhož po večerech jeho rodiče poslouchali zahraniční rozhlas. „*Večer se zatemnily okna a otec dvakrát obešel dům, aby se ujistil, jestli tam nikdo není.*“¹⁴⁵

V závěru války, když se osvobozoval Frýdlant, Němci ustupovali. Otec Františka Šrubaře přemohla obrovská radost, která jej dovedla k neuvážené iniciativě. Z půdy vynesl českou vlajku a vyvěsil ji u domu tak, aby byla na očím procházejícím německým vojákům. Němci ustupovali směrem na Frenštát pod Radhoštěm, cestou míjeli i dům Šrubařů. Rozčarování některých německých vojáků vedlo k rozhodnutí, že alespoň zničí visící symbol české národnosti, když se jim nepodařilo zničit celý národ sám. Na vlajku hodili granát. „*Půl roku byla díra, maminka byla ve sklepě s dětmi, utíkala nahoru a křičela „Ty ses zbláznil, dej to pryč, vždyť nás ještě na konci války postřílejí!“ Otec jeho byl už celý šťastný, že už se blíží konec války, ale ti Němci ještě přeci jen někteří z nich se chtěli pomstít.*“¹⁴⁶

Kdy přišli Rusové, měli matračky v oknech a tři dny, než pominula střelba, byla rodina ukryta ve sklepě. Protože v té době nebylo mnoho jídla, matka navařila marmelády z červené řepy a tomu usmažila bramborové placky.

František Šrubař také vzpomínal důsledkem války zničené vlakové soupravy a i jejich pasažéry. „*Několik roků po válce nebyly opravená okna na vagonch, která byly povybíjené, okna zadělávali provizorně dřevěnými prkny, z fronty stahovali vojáky i raněné, v sudu v oleji byl jeden naložen, byl popálen, tak ho převáželi, obvazy, bez ruk, noh, slepé, všechno možné se dalo vidět..., do Německa, viděl tatka vlak, protože jel krokem, s kluky hleděli z náspu tenkrát.*“¹⁴⁷

¹⁴⁵ Rozhovor s Markétou Marelovou (nar. 1970), 19. 3. 2023, Čeladná.

¹⁴⁶ Rozhovor s Markétou Marelovou (nar. 1970), 19. 3. 2023, Čeladná.

¹⁴⁷ Rozhovor s Markétou Marelovou (nar. 1970), 19. 3. 2023, Čeladná.

Exkurz: Knihovna dvou sester

Následující exkurz představí několik dětských knižních titulů, které patřily dvěma sestřím Bohumile a Jarmile Dřízgovým. Obě dívky se narodily a strávily své dětství a dospívání společně se svými rodiči v obci Čeladné.¹⁴⁸ Skutečnost, že knihy vlastnily jmenované sestry, dokazují na titulních stránkách či na obalech knih rukou nadepsaná, pravděpodobně matkou dívek, jejich celá jména. Na některých titulech je uvedeno místo a popisné číslo domu.

Většina knížek nese viditelné známky čtenářského využití, především v podobě dětských čmáranců, nebo pastelkami vybarvené černobílé ilustrace, podržené či zakroužkované části vět nebo odstavců.

Finanční možnosti venkovské rodiny mohly stát za nevelkým počtem knih, jedná se totiž o celkem třináct kusů, z čehož dva jsou kancionály a jeden je školní čítanka. Připomeňme, že ne jeden pamětník při rozhovorech uvedl, že si rodiny často vlastní knihy nemohly dovolit. Vysvětlit skromný počet knih lze jednoduše také tím, že se další tituly nedochovaly, nebo nenašly.

Soubor knih nám poskytne malý ilustrativní model toho, co dívky tenkrát četly nebo jim bylo předčítáno. Nicméně čeladenské děti mohly již v té době využít služeb místní obecní knihovny, fungující od roku 1921.¹⁴⁹ Nabízela se také možnost vzájemného propůjčování knih mezi sousedy a přáteli, a proto se dívky mohly seznámit s mnoha dalšími jinými knihami.

Žánrově převažují zejména knihy klasických obrozeneckých autorů. Početně dominují díla v té době velmi oblíbené spisovatelky Boženy Němcové,¹⁵⁰ od níž dívky měly první svazek *Pohádek*¹⁵¹ se zvláště působivými ilustracemi akademického malíře Prokopa Laichtera, sedmé vydání *Babičky*¹⁵² a nakonec *Rozárka* z povídkového souboru *Dobry člověk*.¹⁵³ V knihovně

¹⁴⁸ Bohumila se narodila v roce 1930 a Jarmila v roce 1937 matce Štěpánce a otci Ladislavovi Dřízgovým. Otec byl povoláním hutník. Z matriky vyplývá, že obě sestry byly po svém narození pokřtěny římskokatolickým farářem. Zemský archiv v Opavě, fond Sběrka matrik Severomoravského kraje, NAD 165, sign. CV XI 8, matrika narozených Čeladná 1930–1942.

¹⁴⁹ Počátky místní knihovny můžeme nalézt již v roce 1896, kdy byl zřízen spolek „Čtenářská Beseda“. Později byl proměněn v Odbor Národní jednoty, mezi jehož činnosti bylo vedle pořádání divadla i půjčování knih. Státní okresní archiv Frýdek–Místek, fond Archiv obce Čeladná, inv. č. 34, *Kronika Čeladná 1. díl. 1924–1959*, s. 8. In: <https://digi.archives.cz/da/permalink?xid=A45AFE9D6DDD11E1B6270003FF3BDF6F> [cit. 12. 4. 2024].

¹⁵⁰ Knihy Boženy Němcové patřily mezi nevydávanejší a nejprodávanejší tituly. V roce 1939 a 1940 bylo vydáno až 35 titulů. Zájem o její knihy pokračoval i v letech následujících, byť následkem cenzury se snížena intenzitou. JANOUŠEK, Pavel a kol.: *Dějiny české literatury v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha 2022, s. 68.

¹⁵¹ NĚMCOVÁ, Božena: *Pohádky*. sv. 1, Praha 1927.

¹⁵² NĚMCOVÁ, Božena: *Babička*. Praha 1940.

¹⁵³ NĚMCOVÁ, Božena: *Dobry člověk – Rozárka*. Železný Brod 1941.

nechyběly lidové pohádky od Karla Jaromíra Erbena¹⁵⁴ a od Jana Nerudy jeho básnická sbírka *Balady a romance*¹⁵⁵ a brožura *Svatováclavská mše a jiné povídky*.¹⁵⁶ Nechybějí tedy osobnosti z 19. století, která jsou tradičně spojována se vznikem novodobého českého národa, jemuž svými díly přispěly k jeho emancipaci od německého vlivu. Vlastenecký rozměr knih museli čtenáři vnímat v dobách války a neexistence Československa o to intenzivněji.¹⁵⁷

Z pozdějších autorů, kteří tvořili ve 20. století, je to oblíbená autorka zvláště na venkově v období první republiky Vlasta Javořická a její povídková kniha určena pro děti a mládež *Naším dětem*.¹⁵⁸

Dalším titulem je útlá brožura nazvaná *Tatarské pohádky z Krymu*.¹⁵⁹ Knížka obsahuje příběhy se smyslem morálního poučení. Často v pohádkách figurují zvířata, která pomocí schopností ovládat kouzla či svou moudrostí napomáhají hlavním hrdinům z jejich příkoří. Za zmínku stojí především úvodní slova adresovaná dětským čtenářům, která oznamují radost nad okupací Krymu nacistickým Německem, jemuž předcházela bitva a následné obsazení města Sevastopolu.¹⁶⁰ Mocná nacistická propagace a jejich představa o Lebensraum im Osten i takto prostoupila do dětských knížek:

„Milé děti!
Se zatajeným dechem sleduje
celý svět vítězné boje německé
branné moci ve východní Evropě.
K nejslavnějším obdobím tohoto
obrovského zápasu patří jistě do-
bytí Krymu – slavného a krás-
ného poloostrova v Černém moři.
Abyste se i Vy, děti, seznámily
trochu s tímto krajem, kde se
tvoří osudy nové Evropy, vybrali

¹⁵⁴ ERBEN, Karel Jaromír: *Pohádky*. Olomouc 1929; TÝŽ: *České národní pohádky*. Praha 1941.

¹⁵⁵ NERUDA, Jan: *Balady a romance*. Libštát 1935.

¹⁵⁶ NERUDA, Jan: *Svatováclavská mše a jiné povídky*. Praha 1940.

¹⁵⁷ JANOUŠEK, Pavel a kol.: *Dějiny české literatury v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha 2022, s. 73, 217.

¹⁵⁸ JAVOŘICKÁ, Vlasta: *Naším dětem*. Hradec Králové 1927.

¹⁵⁹ HOŘAN, Zdeněk: *Tatarské pohádky z Krymu*. 14. sv. Brno 1942.

¹⁶⁰ Detailní rozbor o bitvě, která patřila mezi poslední úspěchy německé armády ve druhé světové válce na východoevropském prostoru, nabízí publikace: FORCZYK, Robert: *Savastopol 1942: von Manstein's triumph*. Bloomsbury 2008.

jsme pro Vás několik pohádek

krymských Tatarů. ¹⁶¹

Kancionály *Boží cesta, písně a modlitby katolického křesťana*¹⁶² svědčí o křesťanské výchově rodičů. Mimo jiné někteří pamětníci obě sestry znali právě z pravidelných návštěv místního kostela.¹⁶³

Obrázkové leporelo pod názvem *Kuku, děti, znáte ptáky, čápy, káně, pávy, straky?*¹⁶⁴ bez uvedení autora a roku vydání seznamovalo menší děti se základními druhy ptáků. Malované desky jsou zaopatřeny krátkými rýmovanými básněmi. Dle vepsaného jména patřila mladší ze sester, Jarmile.

Posledním knížkou je osmý díl školní čítanky¹⁶⁵, ze které si žáci šestých, sedmých a osmých postupných ročníků obecných škol četbou textů a poezie českých a světových autorů osvojovali vlastivědné poznatky, zejména z české historie, která končila zrodem samostatné Československé republiky – téma po zřízení Protektorátu Čechy a Morava nevyhovující. Čítanka se tudíž, jako všechny ostatní připuštěné učebnice, neobešla bez černým inkoustem zaškrtnaných dat, slov a vět, které přímo zmiňovaly „československý stát“ a s nimi další související realie. Nečitelnými se stala také slova zmiňující se o československých legiích.¹⁶⁶

¹⁶¹ HOŘAN, Zdeněk: *Tatarské pohádky z Krymu*. 14. sv. Brno 1942, s. 4.

¹⁶² Kancionál *Boží cesta, písně a modlitby katolického křesťana*. Velehrad 1940; Kancionál *Boží cesta, písně a modlitby katolického křesťana*. Velehrad 1944.

¹⁶³ Na obě sestry si při rozhovorech vzpomnělo hned několik pamětnic. Jaroslava Lišková společně s Jarmilou Dřízgovou chodívala do kostela. Zmínila také její milou povahu, kudrnaté vlasy a zbožnost její matky Štěpánky Dřízgové. Rozhovor s Jaroslavou Liškovou (nar. 1938), 8. 10. 2022, Čeladná; J. K. vypověděla, že si pamatuje Bohumilu Dřízgovou a její častou účast při mších, mimo jiné také podotkla i to, že chodívala pěkně a vždy upraveně oblečená. Rozhovor s J. K. (nar. 1931), 23. 10. 2022, Čeladná.

¹⁶⁴ Leporelo: *Kuku, děti, znáte ptáky, čápy, káně, pávy, straky*.

¹⁶⁵ KOŽÍŠEK, Josef – TŮMA, Josef: *Ráno: čítanka pro české školy národní*. 8. díl. Praha 1936.

¹⁶⁶ Srov. JANOUŠEK, Pavel a kol.: *Dějiny české literatury v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha 2022, s. 240.

Závěr

Vyprávění pamětníků nám umožnilo nahlédnout z části do jejich niterných zážitků z dětství, o tom, jak vypadaly jejich všední obyčejné i neobyčejné dny a jaké radosti a strasti za války pociťovali.

Život na venkově pamětníkům uchystal mnohé. Pomoc na hospodářství byla samozřejmá, ale neochuzovala je o dětské hrátky na paloučích nebo v lesích. Významnou volnočasovou aktivitou byla také četba knih anebo za zimních večerů vyprávění různých příběhů z úst rodičů nebo prarodičů. V jejich dětství měla také vliv příroda, která byla přítomna všude kolem nich a výrazné sepětí se zvířaty. Na rodiče mají převážně milé vzpomínky, při otázkách, kdo byl jejich inspirací pro následující život, nebo kdo je ovlivnil, se odpovědi nelišily. Vždy zazněla buď matka nebo otec.

Obtížná válečná doba rodiny naučila k šetrnosti. Byť za časů války děti nepoznávaly, co je to čokoláda a jiné pochutiny, všichni pamětníci nikdy však nepocítili hladu, či jiného nedostatku. Často za to mohl také hospodářský um matek. Přátelé, sousedé a zbytek rodinných příslušníků si nabízely vzájemnou pomoc a ochranu. Strach rodičů o své děti většinou zabránil tomu, aby se jejich potomci dozvěděli cokoli, o čem bylo velmi nebezpečné před veřejností mluvit, proto se většinou zážitky o partyzánech nebo ukrývajících cizincích dozvídali z pozdějšího vykládání rodiny. Ve školních lavicích strávili výrazně méně dnů na rozdíl od dětí v dobách míru. S přehledem někteří pamětníci byli schopni odcitovat slova německé hymny, kterou se museli naučit a někteří poznali osobně nacisticky orientované pedagogy.

Zajímavým zjištěním bylo především to, jak velký vliv měl na život rodin během trvající války, přesná lokalita domů v obci. Na základě toho totiž každá rodina, byť některé domy pamětníků nebyly od sebe vzdáleny ani jeden kilometr, se válka dotýkala různými způsoby. Jedním z nich byl například obsazení domů a stáji německými a maďarskými vojáky, nebo později v době osvobození ruskými. Jiné rodiny na vzdálenějších samotách prožívali strach, zda někdo z partyzánů nezaťuká na dveře, aby je požádal o chléb. A protože bylo mnoho udavačů, kteří se za partyzány převlékali, lidé se báli pomáhat. Jiná rodina byla svědky vzájemného odstřelování ruských a německých vojáků a jejich vzpomínky tak vykreslují, jak se rodina musela vtěsnat do sklepů, jež jim poskytoval na čas ochranu před přímými boji. Ne všichni pamětníci s radostí vzhlíželi k oblakům, kde mohli spatřit od léta roku 1944 spojenecká letadla. Některým třeba i jen hluk letadel naháněl strach a myšlenky na bombou zničené domy.

V exkurzních kapitolách se práce věnovala příběhu jedné ženy, která se stala součástí záchranného transportu dětí do Německa. Neuvěřitelný příběh ilustroval důsledky války, která dokázala zpřetrhat celé rodiny, ale na druhé straně neštěstí dávalo příležitost jiným lidem podat záchranou ruku a obětem války pomáhat bez rozdílu národnosti. Práce se věnovala také převyprávěným vzpomínkám. Ústní výpovědi a deníkový záznam ukázaly odlišné prožitky dvou mladých lidí, kteří byli nasazeni do prací pro Říši. Ve druhém případě pamětnice ve vzpomínkách na otce přiblížila situaci během války v malém městečku ve Frýdlantě nad Ostravicí. Ve třetím exkurzu práce se dobrala analýzy seznamu knih, které vlastnily dvě sestry z Čeladné a poskytla tak dobový obraz tehdejší četby dívek za války.

Uvedme také rozdílnost vyprávění mužů a žen, jejichž obsah se značně lišil. Muži byli mnohem věcnější a zaměřovali se na informace spíše technického a vojenského rázu, měli v některých případech tendenci vyprávět i to co se následovně v dospělém životě o historii obce a druhé světové války načetli nebo zjistili, což nebylo předmětem rozhovorů. Kdežto ženy kladly při vyprávění důraz na emoce, dvě pamětnice dokonce při rozhovorech plakaly. Podle líčení žen byly dny v dětství hravější a více řešily vztahové záležitosti.

Poslední věcí, která by neměla být opomenuta, souvisí se stále probíhající válkou na Ukrajině, kterou rozpoutala Ruská federace. Téměř každý z pamětníků při rozhovorech projevil smutek a soucit nad dnešní aktuální situací, která se v ukrajinské zemi odehrává. Právě oni nejvíce si jsou vědomi, jakých hrůz je vystaveno civilní obyvatelstvo, mezi nimiž jsou i děti různého věku. Byť v menší míře a za časů, kdy existovaly méně dokonalé válečné zbraně ve srovnání s dnešními technickými vymoženostmi, před osmi desítkami lety zažívali obdobné těžké časy a okusili krutosti, jakou války po celá staletí lidstvu způsobují.

Prameny a literatura

Orální prameny

Všechny rozhovory byly vedeny autorkou práce, Danielou Kopeckou.

Rozhovor s Jaroslavem Blažkem (nar. 1934), 5. 11. 2022, 10. 12. 2022, Čeladná.

Rozhovor s Aloisíí Bražinovou, (nar. 1938), 2. 7. 2022, 6. 5. 2023, Čeladná.

Rozhovor se Stanislavem Chromčákem (nar. 1952), 6. 11. 2022, Čeladná.

Rozhovor s Vlastou Chromčákovou (nar. 1953), 6. 11. 2022, Čeladná.

Rozhovor s Jaroslavou Liškovou (nar. 1938), 8. 10. 2022, Čeladná.

Rozhovor s J. K. (nar. 1931), 23.10. 2022, Čeladná.

Rozhovor s Markétou Marelovou (nar. 1970), 19. 3. 2023, Čeladná.

Rozhovor s Ladislavem Mikeskou (nar. 1936), 26. 11. 2022, Čeladná.

Rozhovor s Klárou Mikeskovou (nar. 1936), 22. 1. 2023, Čeladná.

Rozhovor se Zdeňkem Miturou (nar. 1957) 2. 3 2024, Čeladná.

Rozhovor s Jarmilou Rečkovou (nar. 1936), 13. 10. 2023, Frýdek – Místek.

Rozhovor s Jaroslavem Šigutem (nar. 1939), 3. 8. 2022, Čeladná.

Rozhovor s Vlastou Traganovou (nar. 1930), 19. 9. 2022, Čeladná.

Prameny archivní

Státní okresní archiv Frýdek–Místek, fond Archiv obce Čeladná, inv. č. 34, *Kronika Čeladná 1. díl. 1924–1959.*

Státní okresní archiv Frýdek–Místek, fond Národní škola Čeladná – Horní, inv. č. 1, *Školní kronika 1940–1944.*

Státní okresní archiv Frýdek–Místek, fond Národní škola Čeladná – Podolanky, inv. č. neinventarizováno, *Kronika obecné školy Čeladná – Podolánky 2. díl, 1939–1961.*

Státní okresní archiv Frýdek–Místek, fond Obecná škola Čeladná – Prostřední, inv. č. 42, *Kronika obecné školy Prostřední Čeladná- 1. díl, 1890–1952.*

Zemský archiv v Opavě, fond Sběrka matrik Severomoravského kraje, NAD 165, sign. CV XI 8, matrika narozených Čeladná 1930–1942.

Rodinný archiv Zdeňka Mirury: *Osobní korespondence Františka a Matyldy Trčkových 1940–1944.*

Dobové noviny

Ostravské děti k venkovským hostitelům. České slovo, č. 98, 10. 4. 1943, s. 3.

Krásná literatura

ANDERSEN, Hans Christian – TEGNER, Hans – VRCHLICKÝ, Jaroslav: *Andersenovy pohádky: světové vydání. 1. sv. Praze 1901*

ERBEN, Karel Jaromír: *České národní pohádky. Praha 1941.*

ERBEN, Karel Jaromír: *Pohádky. Olomouc 1929.*

HOŘAN, Zdeněk: *Tatarské pohádky z Krymu. 14 sv. Brno 1942.*

JAVOŘICKÁ, Vlasta: *Našim dětem. Hradec Králové 1927.*

NERUDA, Jan: *Básnické spisy Jana Nerudy: s úvodem od Jaroslava Vrchlického. Praha 1898.*

NERUDA, Jan: *Balady a romance. Libštát 1935.*

NERUDA, Jan: *Svatováclavská mše a jiné povídky. Praha 1940.*

NĚMCOVÁ, Božena: *Babička. Praha 1940.*

NĚMCOVÁ, Božena: *Dobry člověk – Rozárka. Železný Brod 1941.*

NĚMCOVÁ, Božena: *Pohádky. 1. sv. Praha 1927.*

PAVEL, Ota: *Zlatí úhoři. Praha 1980.*

SLÁDKOVÁ, Věra: *Malý muž a velká žena aneb vlak dětství a naděje. Praha 1990.*

SVĚRÁK, Zdeněk: *Po strništi bos. Praha 2013.*

Dobová náboženská literatura

Kancionál Boží cesta: písně a modlitby katolického křesťana. Velehrad 1940.

Kancionál Boží cesta: písně a modlitby katolického křesťana. Velehrad 1944.

Dobová učebnice

KOŽÍŠEK, Josef – TŮMA, Josef: *Ráno: čítanka pro české školy národní. 8. díl. Praha 1936.*

Sekundární literatura

Odborné monografie

AL SAHEB, Jan – MARŠÁLEK, Petr – PINDUR, David – ŠIGUT, Daniel – VAŠUTOVÁ, Lenka: *Dějiny Frýdlantu nad Ostravicí, Lubna a Nové Vsi. Ostrava 2009.*

BOCK, Gisela: *Ženy v evropských dějinách: od středověku do současnosti. Praha 2007.*

- BORÁK, Mečislav: *První deportace evropských Židů: transporty do Niska nad Sanem (1939-1940)*. Ostrava 2009.
- BOSÁK, František: *Česká škola v době nacistického útlaku: příspěvek k dějinám českého školství od Mnichova do osvobození*. Praha 1969.
- BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha 2019.
- ČEŇKOVÁ, Jana a kol.: *Válečné dětství a mládež (1939–1945) v literatuře a publicistice*. Praha 2016.
- DAVIES, Norman: *Polsko, dějiny národa ve středu Evropy*. Praha 2003.
- DVOŘÁČKOVÁ–MALÁ, Dana – HOLÝ, Martin – STERNECK, Tomáš – ZELENKA, Jan a kol.: *Děti a dětství, od středověku na práh osvícenství*. Praha 2019.
- FOLTÝN, Dušan: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha 2005.
- FORCZYK, Robert: *Savastopol 1942: von Manstein's triumph*. Bloomsbury 2008.
- FRANC, Martin – HALÍŘOVÁ, Martina – KNAPÍK, Jiří – LENDEROVÁ, Milena – MAUR, Eduard a kol.: *Velké dějiny země Koruny české: tematická řada – dětství*. Praha 2021.
- GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země koruny české svazek XV. a. 1938-1945*. Praha 2006.
- GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země koruny české svazek XV. b. 1938-1945*. Praha 2006.
- HOJDA, Zdeněk – OTTLOVÁ, Marta – PRAHL, Roman: *Věčné stáří, nebo zralý věk moudrosti?: sborník příspěvků z 28. ročníku symposia k problematice 19. století : Plzeň, 28. února - 1. března 2008*. Praha 2009.
- HORÁK, Záboj: *Církev a české školství: právní zajištění působení církvi a náboženských společností ve školství na území českých zemí od roku 1918 do současnosti*. Praha 2011.
- HORVÁTHOVÁ, Jana: *...to jsou těžké vzpomínky: vzpomínky Romů a Sintů na život před válkou a v protektorátu*. Brno 2021.
- HROŠOVÁ, Marie: *Na každém kroku boj: historie I. československé partyzánské brigády Jana Žižky (srpen 1944–květen 1945)*. Vsetín 2012.
- JANOŮŠEK, Pavel a kol.: *Dějiny české literatury v Protektorátu Čechy a Morava*. Praha 2022.
- KASPEROVÁ, Dana: *Výchova a vzdělávání židovských dětí v protektorátu a v ghettu Terezín*. Praha 2011.
- KAZMÍŘ, Silvestr – GESTER, Silke: *Slovník valašského nářečí*. Zlín 2012.
- KESSLER, Vojtěch – Kršková, Veronika – Losová, Jana: *Babičky očima vnoučat*. Praha 2023.
- KLABOUCH, Jiří: *Manželství a rodina v minulosti*. Praha 1962.

- KLÍMA, Ivan: *Moje šílené století*. Praha 2009.
- KOPAL, Petr (ed.): *Film a dějiny 2. Adolf Hitler a ti druzí – filmové obrazy zla*. Praha 2009.
- LENDEROVÁ, Milena – HALÍŘOVÁ, Martina – JIRÁNEK, Tomáš: *Vše pro dítě: válečné dětství 1914–1918*. Praha, 2015.
- LENDEROVÁ, Milena – RÝDL, Karel: *Radostné dětství?: dítě v Čechách devatenáctého století*. Praha 2006.
- MACKOVÁ, Jolana – ULRYCH, Ivan: *Osudy lidických dětí. Vzpomínky, svědectví, dokumenty*. Nymburk 2003.
- MIŠURCOVÁ, Věra: *Dějiny teorie a praxe výchovy dětí předškolního věku v 19. a 20. století*. Praha, 1980.
- MORKES, František: *Československé školy v letech 2. světové války*. Praha 2005.
- NOVÁKOVÁ, Zdenka a kol.: *Státní správa a samospráva v českých zemích po roce 1918 se zřetelem na oblast školství*. Olomouc 2014.
- PROKEŠ, Josef: *Dětský svět v české próze 60. let XX. století*. Brno 2003.
- PRYBYLOVÁ, Blažena a kol.: *Ostrava: historie, kultura, lidé*. Praha 2013.
- RÁKOSNÍK, Jakub – ŠUSTROVÁ, Radka: *Rodina v zájmu státu: populační růst a instituce manželství v českých zemích 1918-1989*. Praha 2016.
- PŘIKRYL, Josef: *1. čs. partyzánská brigáda Jana Žižky. (Srpen–listopad 1944.)*. Ostrava 1976.
- SVOBODNÝ, Petr – HLAVÁČKOVÁ, Ludmila: *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha 2004.
- ŠUSTROVÁ, Radka: *Pod ochranou protektorátu, Kinderlandverschickung v Čechách a na Moravě, politika, každodennost a paměť 1940-1945*. Praha 2017.
- ŠVAŘÍČKOVÁ SLABÁKOVÁ, Radmila – SOBOTKOVÁ, Irena: *Rodina a její paměť v nás ve světle třígeneračních vyprávění*. Praha 2018.
- TOFEL, Stanislav: *Čeladná by neměla zapomínat*. Frýdlant nad Ostravicí 2011.
- TOFEL, Stanislav: *Čeladná – kolik stála svoboda této obce?*. Dobrá 2010.
- TOFEL, Stanislav: *Poslední let amerického bombardéru č. 118*. Dobrá 2010.
- VANĚK, Miroslav: *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha 2004.
- VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel: *Třetí strana trojúhelníku, teorie a praxe orální historie*. Praha 2015.
- WETTE, Wolfram: *Wehrmacht: obrazy nepřítel, vyhlazovací válka a legendy*. Praha 2006.
- ZAHRA, Tara: *The Lost Children: Reconstructing Europe's Families after World War II*. Cambridge, Massachusetts 2011.

ŽÁRSKÁ, Lucie: *Lidová slovesnost v regionu Starých Hamer a Bílé*. Olomouc 2011 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

Odborné články

BOUCHER, Ellen: Review of *The Lost Children: Reconstructing Europe's Families after World War II* by Tara Zahra. *German studies review*, 35, 2012, č. 3, s. 702–704.

DOSTÁLEK, Petr: *Léčení střelným prachem*. *Valašsko – vlastivědná revue*, 2, 2010, č. 25, s. 34.

DOSTÁLEK, Petr: *Jazykový doplněk k článku LÉČENÍ STŘELNÝM PRACHEM a Poznámce K. Vetchého*. *Valašsko – vlastivědná revue*, 2, 2011, č. 27, s. 37.

MORKES, František: *Obce a školy v minulosti*. *Učitel'ské noviny*, 107, 2004, č. 30, s. 15–16.

PLACHÁ, Pavla: *Výchova byla svěřena německým úřadům*. *Paměť a dějiny*, 2023, č. 1, s. 11–20.

ŠUSTROVÁ, Radka: *Děti a válka. České a německé děti v Protektorátu Čechy a Morava*. In: HAZDRA, Zdeněk (ed.): *Válečný prožitek české společnosti v konfrontaci s nacistickou okupací (1939–1945)*. Praha 2009, s. 67–78.

Internetové zdroje

LAUFERSWEILER, Shlomo – LARISCH, Jan: *Pátráme po židovských dětech, které zachránili odbojáři na Ostravsku*. In:

<https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/pribehy/patrame-po-zidovskych-detech-ktere-zachranili-odbojari-na-ostravsku>

Paměť národa: *Miroslava Kaštovská*. In: <https://www.pametnaroda.cz/cs/kastovska-miroslava-20120808-0>

Paměť národa: *Štěpánka Kaliková* In: <https://www.pametnaroda.cz/cs/kalikova-stepanka-1921>

Obrazová příloha

Obr. č. 1: Malovaný obraz Jaroslava Blažka zobrazující jeho dům, ve kterém se narodil a strávil své dětství.

Obr. č. 2: Kresba Jaroslava Blažka zachycuje jeho dědečka, který opracovává šindele ve své tzv. šopě.

Obr. č. 3: „Pan řídící měl taky malý skládací fotoaparát a tím nám pořizoval snímky povětšinou z výletů. Jedenkrát se mu snímek moc nepovedl, ořízlé hlavy tak zůstal náš záběr na nožkách žáků. Většina z nás chodila na boso. Ne že by nebyly boty, zdálo se nám chození jednodušší.“ Vzpomíná pamětník Jaroslav Blažek. Fotografie byla pořízena během války.

(foto archiv Jaroslava Blažka)

Obr. č. 4: Ladislav Blažek vlevo, jak si hraje s obrázkovými kostky ze dřeva. Fotografie byla pořízena ve 40. letech 20. století.

(foto archiv Jaroslava Blažka)

Obr. č. 5: Babička s vnoučaty v Čeladné. Přibližný rok pořízení fotografie je 1942.

(foto archiv Denisy Stýskalové)

Obr. č. 6: Rodina Dřízgova s přáteli před domem v Čeladné. V popředí stojí dvě dívky. Bohumila s kočkou v náručí a vedle mladší Jarmila. Fotografie byla pořízena přibližně v roce 1941.

(foto archiv autorky)

Summary

The accounts of the witnesses allowed us to see parts of their inner experiences from childhood, about what their everyday ordinary and extraordinary days looked like and what joys and sorrows they felt during the war.

Life in the countryside held many things for the witnesses. Helping the farm was self-evident, but it did not deprive them of children's games on the fields or in the woods. An important leisure activity was also reading books or, on winter evenings, telling various stories from the mouths of parents or grandparents. Their childhood was also influenced by the nature that was present all around them and a strong bond with the animals that they cared for every day. They mostly have fond memories of their parents, when asked who was their inspiration for the following life, or who influenced them, the answers did not differ. Either mother or father was always the answer.

The difficult wartime taught the family to be thrifty. Even though children did not know what chocolate and other snacks were during the war, all the witnesses never felt hunger or other shortages. This was thanks due to the mother's excellent economical skills. Friends, neighbors and the rest of the family offered mutual help and protection. The parents' fear for their children usually prevented their offspring from learning anything that was very dangerous to talk about in public, so they mostly learned about the experiences of partisans or hiding foreigners from the family's later disclosures. They spent significantly fewer days in school desks than children in times of peace. With an overview, some witnesses were able to quote the words of the German national anthem, which they had to learn, and some got to know the Nazi-oriented pedagogues personally.

An interesting finding was how much influence the exact location of the houses in the village had on the lives of families during the ongoing war. Based on this, every family, even if some houses of the witnesses were not even one kilometer away from each other, they were each affected by the war in different ways. One of them was, for example, the occupation of houses and stables by German soldiers, or later by Russians at the time of liberation. Other families in more distant solitudes experienced the fear that one of the partisans would knock on the door to ask for bread. And because there were many whistleblowers disguised as partisans, people were afraid to help. Another family witnessed Russian and German soldiers firing at each other, and their memories depict how the family had to squeeze into the cellars, which

temporarily provided them with protection from direct combat. Not all witnesses looked up to the clouds with hope and joy, where they could see Allied planes from the summer of 1944. For some, even the noise of airplanes instilled fear and thoughts of bomb-destroyed houses.

In the excursion chapters, the work was devoted to the story of one woman who became part of the rescue transport of children to Germany. The incredible story illustrated the consequences of war, which could tear whole families apart, but on the other hand, misfortune gave other people the opportunity to lend a helping hand and help the victims of war regardless of nationality. The work was also devoted to retold memories. Oral statements and a diary entry showed the different experiences of two young people who were put to work for the Reich. In the second case, the witness described the situation during the war in the small town of Frýdlant nad Ostravicí in her memories of her father. In the third excursion of the thesis, she managed to analyze the list of books owned by two sisters from Čeladná, thus providing a contemporary picture of girls' reading during the war.

Let us also mention the difference between the narratives of men and women, the content of which differed considerably. The men were much more matter-of-fact and focused on information of a rather technical and military nature, in some cases they tended to also tell what they had read or found out about the history of the village and the Second World War in their adult life, which was not the subject of the interviews. While the women emphasized emotions during the narration, two female witnesses even cried during the interviews. According to the makeup of the women, the days in childhood were more playful and dealt more with relational matters.

The last thing that should not be left out is related to the ongoing war in Ukraine, which was started by the Russian Federation. Almost every one of the witnesses during the interviews showed sadness and compassion for today's current situation that is taking place in the Ukrainian country. It is they who are most aware of the horrors the civilian population is exposed to, including children of various ages. Although to a lesser extent and in times when there were less perfect weapons of war compared to today's technical conveniences, eight decades ago they experienced similar hard times and tasted the cruelties that wars inflict on humanity for centuries.